

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Diplomová práce

Indiánská tematika v prózách „Agua“ a „Diamantes y Pedernales“ Josého Maríi Arguedase
Indian themes in the prose works "Agua" and "Diamantes y Pedernales" by José María Arguedas

Kabátová Pavla

Ústav románských studií

Praha 2023

Vedoucí práce: Mgr. Dora Poláková, Ph.D.

Poděkování

Děkuji Mgr. Doře Polákové, Ph.D. nejen za odborné vedení a cenné rady, ale i za její trpělivost, laskavou pomoc a podporu při psaní této diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

podpis studenta

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá rozbořením motivu násilí, přírody a hudby či tance v povídkách *Voda* (Agua, 1935), *Školáci* (Los Escoleros, 1935), *Dětská láska* (Warma kuyay, 1935) a v novele *Diamanty a Pazourky* (Diamantes y Pedernales, 1954). Cílem analýzy je pochopit význam motivů a porovnat jejich smysl v jednotlivých prózách. Shodně ve všech příbězích narážíme na trpícího indiána, také vnímáme podrobné popisy přírody a všimáme si i silné folklorní tematiky. Autorem děl je významný peruánský spisovatel 20. století José María Arguedas. Řadí se mezi zástupce kulturně-sociálně-politického hnutí, které se nazývá *indigenismus*. Mezi ostatními zástupci zmíněného literárního směru vyniká pro svá východiska tvorby a nadále ho odlišuje komplikovaný dětský osud, který je velmi úzce spjatý s indiánským světem a s otázkou míšenectví, které obětoval celý život.

Klíčová slova

Indigenismus, Peru, José María Arguedas, indiánská tematika, krutost, příroda, hudba

Abstract

The master thesis deals with the analysis theme of violence, nature and music or dance in the short stories *Water* (Agua, 1935), *Schoolboys* (Los Escoleros, 1935), *Children's love* (Warma kuyay, 1935) and the novel *Diamond a Flint* (Diamantes y Pedernales, 1954). The result of the analysis is to understand the meaning of the themes and compare their sense in all stories. Coincidentally in all the stories we encounter a suffering Indian, we also perceive thorough description of nature and we notice a strong folkloric topic. The author of these books is José María Arguedas, an important Peruvian writer of the 20th century. He is one of the representatives of the cultural-social-political movement called indigenism. Among others representatives of the mentioned literary movement, he is remarkable for starting points of his work and also he is different because of his complicated childhood destiny, which is very closely linked to the Indian world and to the issue of person of mixed race, to which he sacrificed his whole life.

Key words

Indigenous movements, Peru, José María Arguedas, indian theme, cruelty, nature, music

Obsah

ÚVOD	7
Od indianismu k indigenismu.....	9
José María Arguedas.....	15
Východiska tvorby	19
Próza.....	26
Agua	26
Los Escoleros	27
Warmá Kuyay.....	29
Diamantes y pedernales.....	30
Témata.....	33
Utrpení indiána.....	33
Výsostný prostor indiána.....	42
Posvátnost a symbolika přírody.....	42
Příroda očima indiána.....	43
Radost indiána.....	53
ZÁVĚR.....	59
Resumé:	61
Resumen.....	62
Bibliografie.....	63

ÚVOD

Tato diplomová práce je zaměřena na rozbor tří povídek *Voda* (Agua, 1935), *Školáci* (Los Escoleros, 1935), *Dětská láska* (Warma kuyay, 1935) a novely *Diamanty a Pazourky* (Diamantes y Pedernales, 1954) spisovatele Josého Maríi Arguedase. Ten svou tvorbou navazuje na kulturně-sociálně-politické hnutí nazývané *indigenismus*. Cílem analýzy je porovnat motivy utrpení indiána a přírody, které jsou základními pilíři indigenistické tvorby, a současně i motiv hudby a tance, který je v Arguedasových dílech také podstatný.

V teoretické části nejdříve představím základní myšlenky indianismu a indigenismu v Hispánské Americe, protože právě tyto umělecké směry jsou v peruánské literatuře v 19. století a v první polovině 20. stol. silně přítomny. Zmiňuji rozdíly mezi oběma směry, uvádím díla na rozhraní těchto proudů a poté se zaměřuji na vývoj pozdější indigenistické tvorby. Zdůrazňuji její základní rysy a jednotlivé fáze. V těchto kapitolách vycházím zejména z odborných článků a z rozsáhlých studií, například *Peruánská indigenistická próza* (La narrativa indigenista peruana, 1994), *Vypravěčský styl peruánského indigenismu* (El indigenismo narrativo peruano, 1989) nebo *Peruánští spisovatelé 20.století* (Narradores peruanos del siglo XX, 1985), které napsal Tomas Escajadillo. Dále přibližuji spisovatelskou dráhu Josého Maríi Arguedase a zdůrazňuji jeho ojedinělá tvůrčí východiska včetně tématu autobiografické linky v jeho dílech.

Hlavním tématem této diplomové práce je analýza tří povídek a novely. Pro lepší orientaci v textu je ke každému příběhu nejprve uvedena stručná dějová linka. Poté přichází na řadu rozbor tří klíčových motivů. Nejprve se v analýze zabývám otázkou utlačovaného a trpícího indiána, který má podřadné postavení ve společnosti. O problému sociální nerovnosti se zmiňuje nejen Tomas Escajadillo, ale i Antonio Cornejo Polar ve studii *Narativní vesmíry Josého Maríi Arguedase* (Los universos narrativos de José María Arguedas, 1973). Druhým silným prvkem je příroda, která pro indiána hraje naprosto zásadní roli v životě. Popíšu obecnou symboliku a poté se pokusím přiblížit význam přírody v daných příbězích. V této fázi se budu opírat o teorie, které představuje Carlos Huamán v knize *Pachachaka most mezi narativním světem, pamětí a symbolem v díle Josého Maríi Arguedase* (Pachachaka puente sobre el mundo narrativa memoria y símbolo en la obra de José María Arguedas, 2004). Poslední třetí motiv

typický pro uměleckou tvorbu autora je hudba a tanec, protože tyto motivy vnímal za nehynoucí výraz indiánské kultury a tradice.

Cílem analýzy těchto příběhů je zjistit, jestli se uvedené motivy v jednotlivých textech odlišují nebo naopak nabývají podobného či stejného významu a smyslu.

Od indianismu k indigenismu

Indián, a s ním spjaté otázky indiánského původu, indiánské tradice, smýšlení indiána a jeho postavení ve společnosti, je jedním z charakteristických a stěžejních prvků v latinskoamerické literatuře, což samozřejmě souvisí s historickým a společenským kontextem. A to především v těch zemích, kde dodnes jsou indiáni podstatnou částí populace, například Peru, které nás v této práci zajímá. „Od dobytí Ameriky bylo Peru rozděleno kulturně a společensko-ekonomicky na dvě skupiny: domorodá etnika a kreolská elita.“¹ Násilné uspořádání Nového světa bylo devastující hlavně pro původní obyvatelstvo latinské Ameriky, protože pokořený indián, domorodý jedinec, kterého takto nazývají kolonizátoři, se stává na dlouhou dobu podřadným článkem v utvářející se společnosti. Začíná dlouhý a náročný proces postupného začleňování indiána do společenského života, který se s ohledem na historický kontext mění a vyvíjí. Indián je pro kolonizátory napříč stoletími předmětem obav, sporů, ale i zájmu, a tak nelze nedořešenou otázku méněcenného postavení a nevyjasněné role indiána ignorovat.

K otázce nedůstojného zacházení s domorodým obyvatelstvem se prostřednictvím literatury a politických diskurzů vrací peruánští intelektuálové i na počátku 20. století, protože se pokouší vyřešit ještě stále trvající sociální problém příznačně pojmenovaný *el problema del indio*². Potřeba reflektovat situaci, která se mylně zdá být minulostí, zapříčiní vznik kulturně-politicky-sociálního hnutí nazývaného *indigenismus*.

Filozofové, politici a spisovatelé tohoto nového směru svou tvorbou upozorňují na nerovnost, bezpráví a utlačování domorodého obyvatelstva. Usilují o zlepšení sociální situace původních obyvatel a konečně o jejich plnohodnotné začlenění do společnosti. Dávají najevo, že je potřeba zrušit zastaralou hierarchii se zavedenými pravidly, a naopak pozměnit fungování a myšlení celé společnosti, aby se mohl vybudovat modernější národ. Cílem indigenistů je

¹ NUÑEZ MURILLO, Gabriela. *José María Arguedas a través de sus cartas*. Lima. Latinoamericana Editores. 2018, s.29 (Desde la conquista, el Perú estuvo dividido en dos grupo culturales y socio-económicos: los pueblos indígenas y la elite criolla.)

² ESCAJADILLO, Tomas G. *EL INDIGENISMO NARRATIVO PERUANO*. Španělsko: Philologia Hispalensis 1989. s.118 [online] [cit 2023-24-04] Dostupné: <http://dx.doi.org/10.12795/PH.1989.v04.i01.10>

Srov. KALKUSOVÁ, Tereza. „Most nad světem“ *Lyrismus jako způsob transkulturacy u J.M.Arguedase*. Praha: Univerzita Karlova 2018. s.147-148 [online] [cit 2023-11-04] Dostupné: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/100609>

Srov. ARAUJO LEÓN, Oscar. *José María Arguedas / Lecturas Didácticas*. Lima. Fondo Editorial Cultura Peruana E.I.R.L., 2011, s.13

Všechny překlady citací, není-li uvedeno jinak, jsou dílem autorky této diplomové práce.

připomenout, že indián je také součástí peruánského národa, takže stejně tak jako evropské, tak i původní domorodé dědictví, ať už materiální nebo duševní, je součástí peruánské identity, kterou je potřeba si uchovat. „Indigenismus je neoddělitelný od národního myšlení, vždy byl vykládán v souvislosti nebo jako přání formovat národ, to je jeho horizont.“³

V následujících kapitolách se zaměřím pouze na peruánskou indigenistickou literární tvorbu a pro přesnější vymezení a analýzu využiji studii s názvem *La narrativa indigenista peruana* z roku 1994. Autor Tomás Escajadillo ve své práci stručně vymezuje rozdíl mezi indianistickou prózou, považovanou za předchůdkyni uvedeného směru, a indigenismem, ze kterého vycházím v této diplomové práci. Dále definuje tři základní rysy indigenistické prózy a v závěru indigenismus rozděluje na konkrétní fáze.

Nejdříve se zaměřím na rozdíl mezi indianistickou a indigenistickou prózou. Podstatná a zásadní odlišnost mezi těmito směry tkví v pojetí indiánské postavy. V případě indianistické tvorby spjaté s obdobím romantismu je indián vnímán jako podřadný jedinec. Běloch indiána nepovažuje za sobě rovného člověka, a naopak se cítí nadřazeně. Někdy se na indiána nahlíží jako na primitivního špinavého a ďábelského barbara. Jindy může být naopak idealizován a je popisován jako exotická bytost. Ať už se jedná o jakýkoliv pohled, tak jde hlavně o to, že je stereotypní a vnější. V příbězích není snaha proniknout k podstatě indiána a identita původních obyvatel je potlačena. Indián ve vztahu k bělochovi působí pasivně a příliš se nevzpírá. Jedná se o abstraktní představu o nepoznané bytosti, která neodpovídá zcela skutečnosti a vychází z období dobývání Ameriky, kdy bylo potřeba Evropě předat zprávu o neznámém a těžko porovnatelném Novém světě.

Když se zaměříme na formu samotného textu, tak také najdeme poměrně zásadní rozdíly. V indianistických vyprávěních není patrný žádný hlubší zájem o původní obyvatele ani o jejich problémy. Chybí osobní zkušenost, takže se jedná spíše o pasivní pozorování situace, kterou autor literárně ztvární. Navíc jsou v dílech, která zastupují indianistickou prózu, sentimentální a romantické prvky, a tak je indiánská realita poměrně zkrácená.

³ RIVERA, Fernando. *El indio no es un indio: el indigenismo y la narrativa de Arguedas, revisitados*. Peru: Centro de Estudios Literarios "Antonio Cornejo Polar"- CELACP 2010. s.208-209 [online] [cit 2023-24-04] Dostupné: <https://www.jstor.org/stable/41407195>. (El indigenismo es indesligable de un pensamiento sobre la nación, siempre ha sido planteado teniendo como contexto o como deseo la formación de un estado-nación, ése es su horizonte.)

Srov. ROLDÁN, Luis F. *la categoría social de indio: etnocentrismo y conciencia étnica*. Mexiko: Pan American Institute of Geography and History 1988. s.51-54 [online] [cit 2023-24-04] Dostupné: <https://www.jstor.org/stable/40977334>

Srov. ESCAJADILLO, 1989, s.120

Srov. RIVERA, 2010, s.212

Naopak ve 20. století se tato nereálná představa o indiánovi a povrchní zvědavost zpochybňuje, a naopak je v textech patrná starost a obava o budoucnost původních obyvatel. Jinými slovy je důležitý celý sociální rozměr, tedy zájem o indiány a jejich zvyky, o život v domorodé komunitě, o nespravedlnost, se kterou se denně setkávají, o jazyk, kterým mluví, o náboženství, o jejich vidění světa a o jejich historii. V textech je patrný pokus přiblížit se doposud opomíjenému andskému prostředí a ponořit se do něj. Indián vystupuje jako silný, houževnatý a bojovný jedinec, který, přestože s ním společnost zachází bídne, je týraný a žije ve špatných podmínkách, tak si dokáže uchovat svou indiánskou kulturu, tradici a identitu. Přichází uvědomění, že indián je indiánem tělem i duší.

Reálné a drsné obrazy nastupují na místo romantických představ, takže se na všechny duchovní, sociální a ekonomické problémy začíná nahlížet z pohledu nespokojenosti a nespravedlnosti, kterou indiánské obyvatelstvo denně prožívá. Společně s těmito myšlenkami se objevuje tendence znovu objasnit roli indiána ve společnosti. Detailně vypsany rozdíl lze jasně a stručně vymezi následující citací:

Tyto hlavní představy mohou vytvořit vhodný výchozí bod.

„Indianismus“ = „pouhý pocit exotična“

„Indigenismus“ = „pocit sociálního očištění“⁴

Na pomezí obou směrů se situuje román *Ptáci bez hnízda* (Aves sin nido, 1889) od spisovatelky Clorindy Matto Turner či povídky Ventury Garcíi Calderóna *Pomsta Kondorova*, (La venganza del cóndor, 1924), jak uvádí Tomas Escajadillo.

„...popravdě nepovažuji za indigenisty ani Venturu Garcíu Calderóna ani Clorindu Matto, přestože obvykle peruánští i kontinentální kritici mluví o prvních úspěšných formách indigenistických povídek a přijímají, o něco méně než jednomyslně, že v hispánské Americe indigenismus začal s dílem *Ptáci bez hnízda* (1889).“⁵

⁴ ESCAJADILLO, Tomas G. *LA NARRATIVA INDIGENISTA PERUANA*. Lima: Mantaro. 1994, s.40 (Los últimos conceptos pueden constituir un adecuado punto de partida.

„Indianismo“ = „mera emoción exotista“

„Indigenismo“ = „sentimiento de reivindicación social“.)

⁵ ESCAJADILLO, 1994, s.27 („...no considero propiamente „indigenistas“ ni a Ventura García Calderón ni a Clorinda Matto, pese a que habitualmente la crítica peruana y continental nos habla de los aciertos formales de los cuentos „indigenistas“ del primero, y acepta, poco menos que en forma unánime, que el „indigenismo“ se inició, en Hispanoamérica con *Aves sin nido* (1889).)

Srov. GOLD, Peter J. "INDIANISMO" AND "INDIGENISMO". Severní Karolína: University of North Carolina at Chapel Hill for its Department of Romance Studies 1973. s.461-463 [online] [cit 2023-24-04] Dostupné: <https://www.jstor.org/stable/43801100>

Srov. ROLDÁN, 1988, s.60-63

Escajadillo vnímá dílo *Aves sin nido* jako předvoj samotného indigenismu. Tvrdí, že je možné v příběhu zaznamenat téma sociální nerovnosti mezi indiánem a bělochem, ale přesto v knize nachází i romantické prvky a vidí spíše postavu idealizovaného indiána. V případě Ventury Garcíi Calderóna je indián exotickou postavou, kterou spisovatel představuje především evropskému čtenáři. Jeho úhel pohledu je mnohými literáty kritizován, protože vychází z absolutní neznalosti prostředí. Velkou část života autor prožil v Evropě a v kontaktu s indiánskou kulturou nebo s indiánem vlastně nikdy nebyl.

Úplný odklon od indianistické prózy, a naopak počátek a následný vývoj indigenismu pozorujeme až u autorů, jakými jsou například Enrique Lopéz Albújar, Ciro Alegría a José María Arguedas. Než se dostaneme k jejich umělecké tvorbě, která názorně vysvětluje a reprezentuje určité fáze indigenismu, tak je nutné nejprve definovat tři podstatné obecné rysy indigenistické literatury.

Nyní upřesníme náš koncept « indigenismus », podmínky, které musí dílo splňovat, aby si takové zařazení zasloužilo. Kromě požadavku « pocitu sociálního ospravedlnění », o kterém se zmiňovali mnozí literáti, si myslím, že autentické indigenistické vyprávění by mělo mít další dvě kvality; to, co nazývám jako « Překonání určitých překážek minulosti, zejména romantické vize andského světa », a to, co vyžaduje indigenistický román « dostatečnou blízkost » k románovému světu indiána a And.⁶

Z uvedené citace je patrné, že se objevuje nutnost odklonit se od romantické představy, kterou jsem popsala na předchozích stránkách. Dále je důležitý pojem *reivindicación social*. Tímto pojmem se vracím zpět k základní myšlence týkající se začlenění indiána do společnosti. V textech se objevuje téma sociálního ospravedlnění (*reivindicación social*), které souvisí s vymáháním sociálního statusu pro indiána a s očistěním jeho pověsti. Daleko komplikovanější, ale přesto neopomenutelný třetí aspekt je právě *suficiente proximidad*, tedy dostatečná blízkost. „Jádrem diskuse je míra „blízkosti“ mezi zobrazením domorodého obyvatelstva a realitou.“⁷ Dosažení blízkosti se dílo od díla odlišuje, ale přesto ve všech

⁶ Srov. ESCAJADILLO, 1989, s.118 (Precisemos ahora nuestro concepto de «indigenismo», las condiciones que debe tener una obra para merecer tal calificación. Además del requisito de «sentimiento de reivindicación social» del que nos han hablado tantos estudiosos, pienso que una narrativa auténticamente indigenista debe tener dos cualidades más; lo que enuncio como «Superación de ciertos lastres del pasado, especialmente la visión romántica del mundo andino», y la que exige a una novela indigenista «Suficiente proximidad» en torno al mundo novelado, el indio y el Ande.)

⁷ RIVERA, 2010, s.207 (El núcleo de la discusión ha estado el grado de „proximidad“ entre la representación que hace la literatura indigenista y la realidad.)
Srov. RIVERA, 2010, s.213

příbězích pozorujeme záměr prolomit nežádoucí odstup od reality. „Při nebezpečném hodnocení duality vzdálenosti/blízkosti vůči pozorovanému světu by se měl vymezit bod zlomu, který poskytuje dostatečnou blízkost vytvořeného světa.“⁸ V případě, že v podrobněji analyzovaném textu tento bod existuje, tak můžeme tvrdit, že se jedná o autentické indigenistické dílo.

Právě relativní blízkost je určující i s ohledem na různé fáze indigenistické tvorby, kterou představím prostřednictvím tří zvolených spisovatelů. Každý z nich představuje jinou, pokaždé o něco hlubší, úroveň porozumění ve vztahu k indiánovi, k jeho podstatě, k jeho životu a k andskému světu.

Jeden z prvních, kdo se v peruánské literatuře vydal tímto směrem, byl spisovatel Enrique Lopéz Albújar s knihou *Andské povídky* (Cuentos andinos, 1920). V příbězích chce odkrýt pravou podstatu indiánů, kteří příliš nezměnili charakter, přestože se čtyři století museli podřizovat bílému obyvatelstvu a snášet druhořadé postavení ve společenském žebříčku. V horách si dokázali uchovat a uchránit své pradávne zvyky a zákony. „Kniha od Enrique Lopéze Albújara, *Andské povídky*, je první v naší době, která tyto cesty prozkoumala. *Andské povídky* zachycují ve svých strohých a drsných obrazech základní emoce spojené s životem v horách a předkládají nám některé útržky z indiánské duše.“⁹ Lopéz Albújar se odpoutává od tradiční představy a popisuje indiána z masa a kostí, tedy nového indiána. Byl jeden z prvních (pro Tomáse Escajadilla úplně první), kdo napsal dílo, které řešilo sociální tematiku. Inspirací byly osudy obviněných indiánů, které potkával v soudní síni na lavici obžalovaných.

Dalším zástupcem stejného literárního proudu je Ciro Alegría s románem *Širý nepřátelský svět* (El mundo es ancho y ajeno, 1941). Ciro Alegría spadá do skupiny indigenistů, kteří ve svých dílech nastiňují následující obraz společnosti:

Indián, se svým pověstným podobením, nevzdoruje, kromě výjimek, proti svému utiskovateli.

Pán statku, významný vlastník, je v mnohých případech „yunqui“, zástupce imperialistické

⁸ Srov. ESCAJADILLO, 1989, s.120 (En la peligrosa evaluación de la dualidad lejanía/cercanía frente al mundo observado, debe determinarse el punto de quiebra que proporciona una «suficiente proximidad» del mundo recreado.)

⁹ Srov. ESCAJADILLO, 1994, s.44 (El libro de Enrique Lopéz Albújar, *Cuentos andinos*, es el primero que en nuestro tiempo explora estos caminos. Los *Cuentos andinos*, aprehenden, en sus secos y duros dibujos, emociones sustantivas de la vida de la sierra, y nos presentan algunos escorzos del alma del indio.)

Srov. LEÓN, Julio A. *El mundo al revés*. Lima: Hipocampo editores. 2015, s.41

Srov. ESCAJADILLO, Tomas G. *NARRADORES PERUANOS DEL SIGLO XX*. Havana: “Cuadernos“ de Casa de las Américas. 1985, s.19-53

Srov. RIVERA, 2010, s.213

Srov. ESCAJADILLO, 1994, s.49

společnosti. Může počítat s pomocí třech postav: předák, farář a politický nebo vojenský šéf. Předák představuje prostředníka mezi pánem a indiánem. Zpravidla je to míšenec a jako takový ztělesňuje etnický a kulturní konflikt. Pro vyřešení této dvojznačnosti se zřiká své indiánské minulosti a pokouší se přiblížit pánovi, který je symbolem vzestupu na společenském žebříčku. Kněz káže o křesťanské odevzdanosti a tímto způsobem y o podřízenosti k pánovi. Vojenský nebo politický velitel regionů krytý zákonem upírá své síly ve službách vlastníka.¹⁰

Nová a zajímavá postava míšence, kterým je v tomto případě Benito Castro, nabízí kombinaci vzdělání, pokroku a indiánské tradice.

Přestože Alegría do indiánského prostředí proniknul hlouběji než Lopéz Albújar a dokázal lépe nastínit psychologickou linku a celou kolektivní tragédii, tak ani on nemohl dosáhnout tak věrného a upřímného propojení dvou světů, které můžeme pozorovat v textech Josého Maríi Arguedase. Jeho tvorbu si představíme hned v následující kapitole. S odkazem na relativní blízkost je jasné, že všichni autoři reprezentují indigenistickou tvorbu, ale nikoliv shodně. Arguedas se nachází, na jednom z pólů, v bodě nejnítěrnějším, zatímco Lopéz Albújar se nachází, na druhém, v bodě nejvzdálenějším od andského světa.

Pokud bychom se nezaměřili výhradně na peruánskou literaturu, můžeme doplnit jména dalších latinskoamerických indigenistů, jako Alcides Arguedas s dílem *Bronzové plémě* (Raza de bronce, 1919) nebo Jorge Izaca s dílem *Indiánská pole* (Huasipungo, 1934).

¹⁰ ESCAJADILLO, 1985, s.170 (El indio, con su sumisión proverbial, no se rebela sino exepcionalmente contra su opresor. El patrón de hacienda, el gran propietario, es en muchos casos un „yunqui“, representante de una compañía imperialista. Puede contar con la ayuda de tres personajes-tipos: el capataz, el cura y el jefe político o militar. El capataz constituye el intermediario entre el indio y el patrón. Por regla general es un mestizo, y como tal, encarna el conflicto étnico y cultural. Para resolver esta ambigüedad, reniega de su pasado indígena e intenta acercarse al patrón, símbolo de la ascensión en la escala social. El cura predica la resignación Cristiana, y, por este camino, la sumisión al patrón. El jefe político o militar de la región bajo la cobertura de la ley, pone la fuerza al servicio del propietario.)

Srov. ESCAJADILLO, 1989, s.121,124

Srov. ESCAJADILLO, 1985, s.129-143

José María Arguedas

José María Arguedas bývá řazen do poslední fáze indigenismu, ale to neznamená, že všechna jeho díla jsou identická. V průběhu let nabývá dalších odborných znalostí, takže se mění jeho uvažování a postupně on sám překračuje limity indigenistické tvorby. Nejde jen o pozměněné zpracování tematické roviny, ale jedná se i o formální stránku textu. V této kapitole zmíním základní teoretické rozdíly mezi jednotlivými obdobími, protože tato obecná charakteristika bude mít vliv na analýzu povídek sbírky *Voda* (Agua, 1935) i na rozbor novely *Diamanty a Pazourky* (Diamantes y Pedernales, 1954).

Literární tvorbu autora lze tedy rozdělit na dvě fáze: „...Arguedas má dvě etapy: první pojímá díla od *Agua* po *Hluboké řeky* (Los ríos profundos, 1958) a mohla by být nadále nazývaná indigenistická. Druhá od *Šestý* (El sexto, 1961) po *Liška...* (El zorro..., 1971), která by raději neměla přijímat žádné označení.“¹¹ Protože tato citace neuvádí konkrétní název pozdějšího období, tak můžeme opět využít obecnou terminologii Tomáše Escajadilla, který pozdní indigenismus přejmenovává na neoindigenismus. První období tedy odpovídá klasické indigenistické tvorbě a druhou pozdní rozvinutější fázi označujeme jako neoindigenistickou.

První indigenistická díla jsou napsaná mezi lety 1930-1950 a převládá venkovská domorodá tematika. Ústředním tématem, jak už bylo zmíněno, je sociální ospravedlnění indiána. Děj je zasazený do andského prostředí, dokonce i do konkrétní okrajové vesnice. Naopak až druhá fáze zasahuje i území na pobřeží. „Uvádí se, že v první etapě se příběh odehrává v horách (tím se myslí jižní andská zóna v Peru), a druhá, bere jako hlavní dějovou linii pobřeží.“¹²

Dalším zajímavým prvkem je sklon k využití perspektivy magického realismu a symboliky pro popis indiánské vesmíru, zejména přírody. José María Arguedas dává najevo, že chápe posvátný a někdy i pověřčivý svět indiána. To, co je pro mnohé nepředstavitelné, zvláštní a nelogické představuje jako běžné a naprosto přirozené, a tak odkrývá mytický rozměr doposud nepoznaného andského světa, aniž by byl oddělený od skutečnosti. Existují „...řeky, které mluví k srdci, které přinášejí zprávy ze vzdálených zemí; býci, kteří jsou bohy, jako

¹¹ HUAMÁN, Carlos. *PACHACHAKA PUENTE SOBRE EL MUNDO NARRATIVA MEMORIA Y SÍMBOLO EN LA OBRA DE JOSÉ MARÍA ARGUEDAS*. Mexiko. Universidad Nacional Autónoma de México. 2004. s.39-40 („...Arguedas tiene dos etapas: la primera abarca desde *Agua* hasta *Los ríos profundos* y podría seguir llamándose indigenismo. La segunda, desde *El sexto* hasta *El zorro...*, que preferiblemente no debería recibir etiquetas.)

¹² HUMÁN,2004, s.38 (Sostiene que la primera etapa tuvo como escenario la sierra (se refiere a la zona sur andina del Peru), y la segunda, toma como eje central la costa.)
Srov. LEÓN,2015, s.30,31

Misitu, aniž by přestali být býky; stromy, které si v průběhu věků uchovávají poselství, která vědí, vidí, cítí a protrpí.“¹³ Poukazuje na intimní vztah s andským světem. Další podobné příklady si uvedeme v praktické části této diplomové práce.

Indiánský svět chce niterně představit i pomocí jazykového experimentu: začleňuje orální kečuánskou tradici a samotný kečujský jazyk do psaného textu. Této záměr bude podrobně vysvětlen hned v následující kapitole.

Také pozice vypravěče je odlišná. Nevypráví příběh z pohledu pouhého pozorovatele, který vidí svět z venku, ale naopak dokáže jít k jádru a nahlížet na veškeré dění také zevnitř. Existuje propojení vypravěče s indiány. „...můžeme potvrdit, že nikdo jako on nedokázal spojit v jedno rozervané „já“ hlavního vypravěče s „nimi“ (indiány).“¹⁴ Konečně díky jeho popisu vyvěrá na povrch duše indiána, protože své zážitky vypráví z nitra i zvnějšku své duše prostřednictvím ambivalentní postavy, jak tvrdí i literát Carlos Humán. Toto propojení lze chápat i jako zásadní zlomový bod, který zprostředkovává dostatečnou blízkost (*suficiente proximidad*) a to vysoké úrovně mezi textem a realitou.

Někteří kritici jako Antonio Urello vidí v pozici vypravěče zásadní rozdíl mezi indigenismem a neoindigenismem, ale v případě Josého Marií Arguedase toto rozlišení neplatí, protože autor dostatečnou blízkost mezi vypravěčem a indiány ztvárňuje už v povídkové tvorbě, kterou řadíme mezi rysy jeho první tvůrčí fáze.

V poslední řadě nelze opomenout ani postavu indiána. Indián je v očích spisovatele plnohodnotným členem peruánské společnosti bez ohledu na jeho původ.

Arguedas nám v sérii etnických, společenských a kulturních zápletek ukazuje, že indián není indián a jeho kultura není něčím, co by se mělo opustit nebo zavrhnout, ale že je to živý podklad, ze kterého se může utvořit spravedlivý a moderní národ, který se bude nejdříve formovat jako míšenecký a později biculturní. To znamená, že indián není ten podřadný, vadný, nedostačující, divoký, primitivní, slabý, zrádný, neschopný, jinými slovy polo-lidský a přirozeně závislý jako ho vyobrazovala historie, historiografie a literatura. Indián není nějaký indián, ale úplná, silná, důstojná, vznešená, tvořivá, inteligentní a bojovná lidská bytost. S Arguedasem indián přestává

¹³ ESCAJADILLO,1989, s.130 (...ríos que hablan al corazón, que traen mensajes de lejanas tierras; toros que son dioses, como el Misitu, sin dejar de ser toros; árboles que retienen, a través de los tiempos, un mensaje, que saben y ven y sienten y sufren.)

Srov. ESCAJADILLO,1989, s.130

Srov. HUMÁN,2004, s.40

¹⁴ ESCAJADILLO,1989, s.121 (podríamos afirmar que nadie como éste ha podido fundir en uno solo el«yo» desgarrado del narrador protagonista con el «ellos» (los indios).

být takový, jaký byl do té doby zobrazován, a stává se nejdůstojnějším a nejplnohodnotnějším jedincem ve společnosti.¹⁵

Mezi pomezí dílo řadíme novelu *Diamantes y Pedernales* z roku 1954. Poté už se přesuneme k druhé fázi jeho tvorby, kterou budeme nazývat neoindigenistickou a zmiňujeme se o ní až v kontextu později vydaných děl. Mezi přelomové romány se řadí *Los ríos profundos* z roku 1958 a *Všechny krve* (*Todas las sangres*, 1964). Ta má pět základních charakteristických prvků, které vyjmenuji a některé z nich pro lepší pochopení i rozvedu:

- a) Těžiště pozornosti se přesouvá od indiánů k mesticům
- b) Problém půdy přestává být středem pozornosti
- c) Dochází k zesílení lyričnosti
- d) Dochází k výraznému rozšíření narativního prostoru
- e) Apeluje se na magický realismus.¹⁶

Zprv autor projevuje své znepokojení nejen v přístupu k samotnému indiánovi, ale i k otázce indiána ve vztahu k peruánské společnosti. Poukazuje na míšenecký problém, což znamená, že kultura původních obyvatel je stále středem zájmu, ale už se nezobrazuje jen ve vztahu k indiánskému prostředí, ale naopak se otvírá daleko širší veřejnosti. Autor se soustředí na vyobrazení celého Peru, a tak se rovnou dostáváme k rozšíření prostoru, ve kterém se děj odehrává. „Zdá se mi, že románem *Todas las sangres* jsme překonali téma striktně indigenistické či tradičně nazývané indigenistickým. Psali jsme hlavně o indiánovi, protože to bylo to, co jsme znali nejlépe, ale po třiceti letech života v Limě jsme schopni psát také o Limě.“¹⁷

¹⁵ Srov. RIVERA,2010, s.214 (Arguedas nos muestra en una serie de eventos éticos, políticos, sociales y culturales, que el indio no es indio y su cultura no es algo que deba ser abandonado o desechado, sino que es el sustrato desde donde se puede construir una nación justa y moderna, que primero articuló como mestiza y después como bicultural. Es decir, el indio no es ese ser inferior, defectuoso, insuficiente, salvaje, primitivo, débil, traicionero, incapaz, o en otras palabras, semihumano y naturalmente subalterno, que la historia, la escritura de la historia, y la literatura habían representado. El indio no es un indio, sino un ser humano pleno, intenso, digno, noble, creativo, inteligente, luchador. Con Arguedas, el indio deja de ser el que había sido representado hasta entonces, y se convierte en realmente humano, en el más digno y pleno de los representantes de la humanidad.)

¹⁶ HUMÁN,2004, s.44

- a) El foco de atención se desplaza del indio al mestizo
- b) El problema de la tierra deja de ser el centro de atención
- c) Hay una intensificación del lirismo
- d) Hay una notable expansión del espacio narrativo
- e) Se apela al realismo mágico

¹⁷ Srov. HUMÁN,2004, s.39 (Me parece que con *Todas las sangres* hemos rebasado el tema estrictamente indigenista o tradicionalmente llamado indigenista. Nosotros hemos escrito principalmente sobre el indio porque

Druhý bod souvisí se začleněním nadpřirozených prvků a symboliky do všední reality. To jde ruku v ruce s lyričtější formou vyprávění. Pomocí básnického jazyka se reprezentuje intenzita domorodého světa. „Nikdo nedokázal opěvovat« popis pláče a magický zázrak řek a hor »jako José María Arguedas.“¹⁸ Nuance kečuánštiny, komplikovaná syntax a nevšední slovní zásoba vytvářejí bohatý a originální jazyk. Nelze opomenout ani snahu převést orální tradici do písemné formy. Také stojí za zmínku styl psaného textu. Příběhy nejsou tak prvoplánové a různé narativní linky se vzájemně prolínají, a tak se spleť sociální situace Peru přenáší do literární roviny.

era lo que conocíamos mejor, pero después de treinta años de vivir en la ciudad Lima, estamos de condiciones de escribir también sobre la ciudad de Lima.)

¹⁸ ESCAJADILLO, 1989, s.130 (Nadie ha sabido cantar«la descripción del llanto y la mágica maravilla de ríos y montañas»como José María Arguedas.)
Srov. ESCAJADILLO, 1989, s.123

Východiska tvorby

Arguedasův život a jeho kulturní východiska se výrazně odlišují od indigenistů zmíněných v předešlé kapitole. Je jednou z nejvýznamnějších osobností peruánské kultury 20. století, protože reprezentuje průsečík mezi rozdílnými tradicemi a kulturami jedné země. José María Arguedas se nevěnoval spisovatelské činnosti jen pro své umělecké ambice, ale naopak ho k psaní přivedlo mnoho jiných důvodů, které se vzájemně prolínaly, což výrazně napomohlo k výjimečné, nejen prozaické, literární tvorbě.

První důvodem, stejně jako u ostatních autorů, byl zájem o současné dění ve společnosti. Kritizoval a odsuzoval vyšší společenské vrstvy pro jejich zaslepenost a netečnost vůči bezpráví, které ještě stále v některých částech Peru panovalo. „Arguedas se bouřil proti této lhostejnosti a psaním nespravedlnost ohlašoval.“¹⁹ Svůj vzdor zakomponoval do mnohých povídek, románů a také do poezie.

Dále se ve svých textech odkazoval na bohatou indiánskou kulturu, kterou považoval za součást peruánského dědictví, přestože se na její existenci v průběhu století lehce pozapomnělo. Prostřednictvím jednotlivých motivů, do kterých spadá například hudba nebo tanec, se obracel k domorodému obyvatelstvu, aby ocenil jejich odhodlání bojovat za peruánskou tradici, a to i přes dlouhý a vytrvalý nátlak bílého obyvatelstva, které se snažilo mnohé zvyky různými tresty potlačit. Také vyzdvihoval indiánskou a míšeneckou inteligenci a jejich vůli vzdorovat systému. Vymezoval se vůči zastaralé představě o indiánovi, kterou zastávala část elit, a naopak se pokoušel, nejen pomocí literatury, představit realistický obraz indiánské společnosti. „...skrze svá díla umožnil vládnoucím třídám poznat „neviditelného“ indiána...“²⁰

Třetí východisko je velmi specifické a pro pochopení celé tvorby naprosto zásadní. Z řad spisovatelů, kteří se zabývali stejnou tematikou, se José María Arguedas vymykal pro svou schopnost mnohem důvěryhodněji přiblížit indiánský svět. Tvrdil, že ostatním autorům chyběla jistá vnímavost a citlivost pro situaci. Ta jemu byla vlastní, protože vycházel z ojedinělé osobní zkušenosti prožitého dětství po boku indiánů. „Ne, já to musím napsat takové, jaké to bylo, protože já jsem to prožil, já jsem to protrpěl.“²¹ Jeho biologická matka

¹⁹ NUÑEZ MURILLO,2018, s.30 (Arguedas se rebeló en contra de esta indiferencia y denunció las injusticias en su escritura.)

²⁰ NUÑEZ MURILLO,2018, s.30 (...permitió que los grupos dominantes conocieran al indio „invisible“ a través de su obra.)

Srov. PINILLA, Carmen M. *José María Arguedas ¡KACHKANIRAQMI! ¡SIGO SIENDO!* Lima: Fondo Editorial del Congreso del Perú. 2004. s.141-144

²¹ NUÑEZ MURILLO,2018, s.36 (No, yo lo tengo que escribir tal cual es, porque yo lo he gozado, yo lo he sufrido.)

zemřela, když mu byly tři roky, a protože otec cestoval, tak zůstával se svou nevlastní macechou, která ho příliš v lásce neměla, takže se k němu chovala jako k dalšímu indiánovi, přestože pocházel z bělošské rodiny. „...“Trestala ho“ životem s domorodým služebnictvem, spal s nimi, jedl s nimi, trpěl s nimi, zpíval s nimi.“²² Z nuceného soužití byl vytržen jen v případě, že se otec vrátil ze služební cesty.

První roky života ho natolik ovlivnily, že si k indiánům vybudoval velmi kladný vztah. Potřeboval útěchu, kterou u nich nacházel. Jako by se na chvíli stal jedním z nich, což mu umožnilo pochopit lásku, kterou mezi sebou sdílí, ale i nenávisť, kterou chovají k ostatním. Od malička se jeho víra a mínění formovalo úplně stejně jako u každého indiánského dítěte, což dokazuje svým vztahem k přírodě. „... (přiznám se vám se vši upřímností a čestností, že doposud nemůžu uvěřit, že řeka není stejně živý člověk jako jsem já), ...“²³ V pozdějších letech andské prostředí opustil, ale už nikdy se od domorodé identity zcela neoprostil.

Jako spisovatel se hlásil i k bílé i k domorodé skupině obyvatel. Obě kultury považoval za stejně důležité, protože společně utvářely jeho vlastní identitu. Sám sebe vnímal bezpochyby jako míšence, ale na rozdíl od jiných, bez ohledu na barvu své pleti. Mnohem podrobněji se zajímal právě o kulturní a společenský rozměr problému, který výrazně ovlivnil i jeho dvojí smýšlení. Vyzdvihoval například svou znalost obou jazyků, která byla klíčová pro pochopení jednoho i druhého světa. Sám o sobě říkal: „Nejsem akulturovaný; jsem Peruánec, který hrdě, jako šťastný ďábel, mluví jazykem křesťanů, a i jazykem indiána, španělsky i kečuánsky.“²⁴

Nelze si nevsimnout, že otázka kulturního míšeneckví, tato dvojí identita se promítá i do povídek *Agua*, *Los Escoleros* a *Warma Kuyay*. José María Arguedas ve všech příbězích ztvárňuje malého chlapce s nápadně podobnými problémy, se kterými se potýkal on sám, a proto je možné uvažovat o shodě mezi postavou a jeho osobou.

Malý chlapec, pojmenovaný Ernesto nebo Juancha, musí, přestože se řadí k bílé společenské vrstvě, trpět násilím, ponižováním a krutostí nenáviděného pána stejně jako všichni indiáni, a tak není divu, že svět bílých zavrhuje, nenávidí a odsuzuje, protože v něm ani on

²² NUÑEZ MURILLO, 2018, s.27 („...“Lo castigaba“ haciéndole vivir con los sirvientes indígenas, dormía con ellos, comía con ellos, sufría con ellos, cantaba con ellos.“)

²³ CORNEJO POLAR, Antonio. *LOS UNIVERSOS NARRATIVOS DE JOSÉ MARÍA ARGUEDAS*. Buenos Aires. Editorial Losada S.A. 1973, s.42 („...“yo hasta ahora, les confieso con toda honradez, con toda honestidad, no puedo creer que un río no sea un hombre tan vivo como yo“, ...)

²⁴ ARGUEDAS, José M. *No soy un aculturado*. Entrega del premio “Inca Garcilaso de la Vega”: Lima. 1968. s.2 [online] [cit 2023-26-11] Dostupné: <https://www.pucp.edu.pe/resultados-busquedas/?q=no+soy+un+aculturado> (Yo no soy un aculturado; yo soy un peruano que orgullosamente, como un demonio feliz habla en cristiano y en indio, en español y en quechua.)

Srov. ARAUJO LEÓN, 2011, s.7

Srov. LEÓN, 2015, s.24-26

nemůže žít. Naopak zcela přirozeně začne pociťovat hlubokou náklonnost i blízkost k domorodému obyvatelstvu, což se projevuje v příběhu *Agua*, když se na moment vžije do role vzpurného indiána, aby pomstil smrt svého kamaráda. Ve světě indiánů vnímá nejen strasti, ale i radosti. Štěstí a spokojenost nachází v magické přírodě, rovněž hájí indiánské zvyky a tradice, a také zbožňuje krásu domorodé hudby. „Ve všech příbězích je zachycen přechod dítěte ze světa, který mu náleží (bělošský), do jiného, cizího, ze kterého se pokouší udělat svůj vlastní.“²⁵

Zdá se, že by se mohl stát indiánem, ale nakonec čelí situacím, ve kterých si znovu uvědomuje, že pro své nejasné postavení ve společnosti je vyčleněný z obou skupin a vlastně nemá místo nikde. Neustále se pohybuje na pomezí dvou neslučitelných světů.

První příklad nalezneme v textu *Warma Kuyay*. Malý Ernesto se kvůli jedné dívce pokusí zapojit k tanci s indiány, ale z kruhu je za doprovodu různých posměšků vyřazen. „Yo me quedé fuera del círculo, avergonzado, vencido para siempre.“²⁶ Prožívá frustrující okamžik, protože nemůže změnit řád zvráceného světa, ve kterém žije. Vnitřní rozpolcenost zažívá i Juancha v příběhu *Los Escoleros*. Chlapec podlehne legendě o balvanu, který požívá indiánské děti, a tak se ze strachu začne odvolávat na bělošské kořeny. Najednou sám sebe považuje za nepravého indiána. „¡Jatunrumi Tayta: yo no soy para ti, hijo de blanco abugau; soy mak'tillo falsificado. Mírame bien Jatunrumi, mi cabello es como el pelo de las mazorcas, mi ojo es azul; no son como para tí, Jatunrumi Tayta!“²⁷

Teorii, že život malého chlapce se překrývá s osudem Josého Marí Arguedase, podporuje samotné tvrzení autora, který nepopírá autobiografickou linku v příbězích. Výstižný je komentář k textu *Warma Kuyay*.

Dílo *Warma kuyay* jsem napsal, i když mi to možná nebude věřit, ve stavu naprosté nevinnosti, nevinnosti v tomto smyslu: nenapsal jsem tuto povídku, aby byla publikována, byla to velmi silná životopisná vzpomínka...*Warma Kuyay* vyšlo naprosto spontánně a přirozeně stejně jako pramen vyvěrá z kopce.²⁸

²⁵ CORNEJO POLAR, 1973, s.28 (En todos ellos la narración muestra el tránsito de un niño desde un universo que le pertenece (el blanco) a otro distinto, ajeno, que pretende hacer propio (el indio).

²⁶ ARGUEDAS, José M. *Agua*. Lima. Universidad Nacional Mayor de San Marcos, 1974. s.101 (Já jsem zůstal mimo kruh, zostuzený, navždy poražený.)

²⁷ ARGUEDAS, 1974, s.66,67 (Vznešený Jatunrumi: ja syn bílého právníka nejsem pro tebe; jsem zfalšovaný chlapec. Dobře se na mě podívej Jatunrumi, moje vlasy jsou jako vlákna klasů, moje oko je modré, jako pro tebe nejsou, vznešený Jatunrumi!)

Srov. CORNEJO POLAR, 1973, s.28-43

²⁸ CORNEJO POLAR, 1973, s.40 (*Warma kuyay* lo escribí, aunque no quieran creerme, en estado de completa inocencia, inocencia en este sentido: yo no escribí ese cuento para que se publicara, era un *recuerdo biográfico sumamente intenso* ... *Warma kuyay* salió como sale un manantial de un cerro, en forma absolutamente espontánea y natural.)

Život na prahu dvou světů měl bezesporu určující vliv na jeho budoucí směřování, spisovatelskou dráhu, vidění peruánského světa, a především na to, jak nahlížel na etnickou odlišnost.

Právě v souvislosti s kulturním pojetím je důležité se zaměřit i na dvojjazyčnou literární tvorbu, ve které dochází k setkání mezi španělštinou a kečuánštinou. José María Arguedas dokázal propojit lexikální i gramatické formy obou jazyků, a tak vytvořil „vymyšlený“ jazyk. Tuto tvůrčí činnost autora lze považovat za další pokus, jak propojit roztržštěnou společnost a poukázat na bohatý multikulturní svět, ve kterém žijí míšenci, kteří, podobně jako on, cítí pouto k oběma kulturám, přestože ani do jedné plnohodnotně nezapadají. Jazykové propojení je další prvek tvorby, který vystihuje jeho identitu. „...snažil jsem se převést do psaného jazyka to, čím jsem jako člověk byl.“²⁹ Pro míšence není dostačující ovládat pouze španělštinu, protože v některých případech za legitimní vyjádření považuje pouze kečuánský slovní obrat, který dokonale reflektuje andský svět.

Narážíme tedy na skutečnost, že kečuánština je v některých případech španělštinou nenahraditelná, což potvrzuje i následující citace.

Když jsem začal psát a vyprávět o životě svého lidu, cítil jsem mučivým způsobem, že mi španělština nesloužila dobře. Nesloužila ani pro to, abych mluvil o nebi, dešti, zemi, a tím méně pro to, abych mluvil o něžnosti, kterou jsem pocíťoval k vodě našich zavlažovacích kanálů, ke stromům našich roklí, a tím méně pro to, abych s naléhavostí v duši vyřkl naši lidskou zášť a naše lidské vášně. Moje žízeň a radost říct to mocně a bojovně v kečuánštině vycházela z toho, že uvnitř mě vítězila indián, rasou i prostředím.³⁰

Komplikované je především pojmenovat specifické předměty, plodiny, domorodé zvyky, přírodní jevy a těžko pochopitelné pocity. Literatura Josého Maríi Arguedase se tedy může zdát jako první pokus přeložit do španělštiny celý andský svět, veškerou kečuánskou realitu.

²⁹ PEDRAGLIO, Santiago. *José María Arguedas* In. CATERIANO BELLIDO, Pedro. *25 peruanos del siglo XX*. Lima: Editorial UPC. 2021. s.237 (... intenté convertir en lenguaje escrito lo que era como individuo.)
Srov. ARAJUO LEÓN, 2011, s.42,43

³⁰ Srov. ARGUEDAS, José M. *Indios, mestizos, señores*. Lima. Horizonte. 1989. s.26 (Cuando empecé a escribir, relatando la vida de mi pueblo, sentí en forma angustiante que el castellano no me servía bien. No me servía ni para hablar del cielo y de la lluvia de mi tierra, ni mucho menos para hablar de la ternura que sentíamos por el agua de nuestras acequias, por los árboles de nuestras quebradas, ni menos aún para decir con toda la exigencia del alma de nuestros odios y nuestros amores de hombre. Porque habiéndose producido en mi interior la victoria de lo indio, como raza y como paisaje, mi sed y mi dicha lo decían fuerte y hondo en kechwa).

Víme, že se naučil pojmenovávat věci, které ho obklopovaly, rozumět světu «něžným jazykem» indiánů, že velkou část jeho hodnotného vypravěčského díla je třeba chápat jako «pekelný zápas» s jazykem, jako gigantické úsilí přeložit celý svět (lidi, řeky, zumbayllu³¹, hory, rostliny) do španělštiny, přeložit celé pojetí světa (něžnost indiánů, lásku ke zvířatům, la chiririnka, modrou mušku, která předchází smrti, el yamani tutelar, kameny inků, které mluví a pohybují se) andského obyvatele, který se naučil z kečuánštiny španělštinu, ve které napsal jeho povídky a romány.³²

Problematika překlada souvisí i s dalším zásadním rozdílem, kterým je způsob, jak si každá společnost uchovává své jazykové či kulturní znalosti. Španělský svět reprezentuje písemnou tradici, takže významné události, báje a legendy jsou zaznamenány v knihách, kronikách, denících. Opakem je indiánský svět založený na tradici orální, což znamená, že pro orientaci v jiném „vesmíru“ je žádoucí, vlastně nutné, v daném prostředí žít, a pak je možné porozumět.

Dokonalý popis andského světa v případě Josého Marí Arguedase tkvěl i ve schopnosti využít mnohé znalosti z oboru etnologie a folkloru, kterému se věnoval v rámci svého studijního i profesního života, což považuji za poslední věcné východisko ve vztahu k jeho literární tvorbě.

Mezi lety 1950 až 1953 vedl kurzy etnologie a kečuánštiny v pedagogickém národním chlapeckém institutu. V roce 1953 byl jmenován ředitelem institutu etnologických studií v Národním muzeu peruánské kultury, pozici zastával po dobu deseti let, řídil časopis *Folklore Americano* (orgán panamerického folklorního výboru, kterého byl sekretářem).³³

Folklor je název vědní disciplíny zabývající se zvyky a lidovou orální tradicí, která se uchovávala spíše na vesnicích mezi méně vzdělaným nebo úplně negramotným obyvatelstvem.

³¹ Dřevěná káča; Real Academia Española: Diccionario de la lengua española. [online] [cit 2023-10-12] Dostupné: <https://dle.rae.es/trompo>

³² ESCAJADILLO, 1989, s.123 (Sabemos que aprendió a nombrar las cosas que lo rodeaban, a entender el mundo con la «dulce lengua» de los indios; que gran parte de su valiosísima obra narrativa debe entenderse como una «pelea infernal» con el idioma, como un esfuerzo gigantesco por *traducir* todo un mundo (hombres, ríos, *zumbayllus*, montañas, flores) al castellano, por *traducir toda una concepción del mundo* (la ternura de los indios, el amor por los animales, *la chiririnka*, mosca azul que antecede a la muerte, el yamani tutelar, las piedras incaicas que hablan y se mueven) del habitante andino, que él aprendió en quechua, al castellano, idioma en que ha escrito sus cuentos y novelas)

Srov. LEÓN, 2015, s.27

³³ ARAUJO LEÓN, 2011, s.10 (Entre 1950 y 1953 dictó cursos de Etnología y quechua en el Instituto Pedagógico Nacional de Varones. En 1953 fue nombrado de director del Instituto de Estudios Etnológicos del actual Museo Nacional de la Cultura Peruana, cargo que desempeñó durante diez años, dirigió la revista *Folklore Americano* (órgano del Comité Interamericano de Folklore, del que era secretario.)

Jedná se o složeninu folk a lore, což znamená vesnice a znalost či vědomost. José María Arguedas se tedy zajímal o peruánskou vesnickou tradiční znalost a ve svých dílech nejčastěji představuje tradice ze tří oblastí Apurímac, Cusco a Ayacucho (centra kečuánské kultury).

Za tradiční znalost se považuje jednoduchý, nikde nezaznamenaný výklad nebo vysvětlení, které je z pravidla předané ústně. Většinou se jedná o způsob, jak rodiče nebo staří lidé svým dětem neodborně vysvětlují, co a jak mají dělat, jak se mají chovat a jaký je původ všech věcí na zemi.

Je velmi pravděpodobné, že mnohá tato vysvětlení se odlišují od těch, která prozatím lidská věda prokázala: i tak, v naší zemi, indiáni říkají svým dětem, že hora je bůh, protože z ní vytéká pramenitá voda, voda, která živí všechny živé bytosti, zvířata a rostliny, červy a ptáky různých barev nebo s moc krásným zpěvem. Taky naši indiáni říkají, že řeka je bůh, že bůh hory se před zraky lidí prezentuje v podobě kondora atd.³⁴

K zakomponování nelogické linky do příběhu vede většinou potřeba objasnit některé zvláštní jevy nebo příhody, a tak postupně vznikají mýty a legendy. Mnohé další historky se samozřejmě zaznamenávají i v básních nebo povídkách. Také jsou některé významné události doprovázeny tanečním nebo hudebním projevem. „Folklor studuje obecným způsobem všechno tradiční umění jakékoliv vesnice: a zvláště, povídky, legendy, tance a písně.“³⁵

Nadále je to jedinečný nástroj sloužící pro vyjádření všech starostí i radostí jedné vesnice. Indiáni prostřednictvím různorodé umělecké tvorby vyjadřovali své pocity, myšlenky a víru.

Indián vymýšlí povídku, aby znovu probudil duši svých posluchačů, aby znázornil indiány, aby opěvoval to dobré a krásné, aby upevnil pravidla a morální hodnoty, kterými se řídí chování jeho společenské skupiny, aby vzbudil strach z trestů, kterými trpí ti, kdo tato pravidla poruší, aby vysvětlil původ věcí, aby popsal nespravedlnosti a ukázal, že nezůstanou nepotrestané, aby

³⁴ ARGUEDAS, José M. *Breve antología didáctica: Agua, Los escoleros, Warma kuyay, Oda al jet, ¿Qué es el folklore? No soy un aculturado / José María Arguedas* Lima: Horizonte. 2013, s.90 (Lo más seguro es que muchas de estas explicaciones sean diferentes a las que la ciencia humana ha comprobado: así, en nuestro país, los indios dirán a sus hijos que la montaña es un dios porque de ella sale el agua de los manantiales, agua que alimenta a los seres humanos, a los animales y las plantas, a los gusanos y las aves de diversos colores o de muy bello canto. Dirán también nuestros indios que el río es un dios, que un cóndor es la figura con que el dios montaña se presenta ante los ojos humanos, etc.)

³⁵ ARGUEDAS, 2013, s.91 (El Folklor estudia, de modo general, las artes tradicionales de cualquier pueblo: y, muy particularmente, sus cuentos, leyendas, danzas y canciones.)
Srov. PINILLA, 2004, s.163

v lidské duši upevnil naději, aby posílil představivost, fantazii posluchačů, zkrátka, aby popsal svět pozemský, nebeský a společenský.³⁶

Pro propojení folkloru a povídkové tvorby Josého Maríi Arguedase se ještě ve stručnosti zaměřím na základní rysy folklorní povídky. Podle následující citace má povídka: „rozptýlit, pobavit publikum (posluchače nebo čtenáře) a zdůraznit normy, pravidla, která by měla reprezentovat život ve společnosti, nebo by měla být spíše zkritizována, aby se odsoudily jejich nedokonalosti.“³⁷ Jinými slovy má nastínit sociální problémy lidí v dané vesnici. Navíc má i další neopomenutelný smysl: „...vyličít zvyky, víru, představu o dobru a zlu, ukazuje, jak jsou ustanovené authority, které prosazují svou vůli nebo právo, jestli v nějaké vesnici jsou bohatí anebo chudí, v jaké míře jsou rozdělení jedni od druhých a proč.“³⁸

Jednoznačně docházíme k závěru, že zmíněný folklor ať už v kontextu povídkové tvorby nebo nikoliv, zaujímá v próze Josého Maríi Arguedase důležitou roli, protože dotváří smysl dějové linky. Jeho účel v textu nelze popřít.

³⁶ ARGUEDAS,2013, s.95 (El indio inventa un relato para recrear el espíritu de sus oyentes, para ilustrarlos, para exaltar lo bueno y bello, para afirmar las reglas o valores morales que rigen la conducta de su grupo social, para infundir el temor a los castigos que sufren quienes infringen esas reglas, para explicar el origen de las cosas, para describir las injusticias y demostrar que ellas no quedan impunes, para cimentar en el alma del ser humano la esperanza, para exaltar la imaginación, la fantasía de los oyentes, en fin para describir el mundo terreno, celeste y social.)

³⁷ Srov. ARGUEDAS,2013, s.96 (recrear, entretener al auditorio (oyente o lector) y para hacer resaltar las normas, las reglas que se deben representar para vivir en la sociedad, o bien para criticar estas normas, para denunciar sus imperfecciones.)

³⁸ ARGUEDAS,2013, s.98 (...retrata sus costumbres, sus creencias, la idea que tiene del bien y del mal, muestra cómo están instituidas las autoridades que imponen su voluntad o la ley, si en tal pueblo hay ricos y pobres, en qué grado están diferenciados unos de otros y por qué).

Próza

V této části se budu zabývat rozborem tří povídek a jedné novely. Povídky byly vydány v roce 1935 ve sbírce s názvem *Agua*. Dílčí povídky se nazývají *Agua*, *Los escolares* a *Warma kuyay*. Jedná se o Arguedasova první díla, která se považují za počáteční indigenistickou prózu. Novela, kterou budu analyzovat, se nazývá *Diamantes y pedernales*. Od předchozích tří se odlišuje poetičtější formou vyprávění a samozřejmě větším rozsahem.

Cílem bude popsat jednotlivé motivy a poté je mezi sebou porovnat, abychom viděli, jestli a jak se v textech jejich význam a zobrazení odlišuje. Nejdříve nastíním děj jednotlivých příběhů, aby posléze mohly být analyzovány motivy.

Agua

První povídka *Agua*³⁹ popisuje vesnici San Juan, kterou má na starosti muž jménem Braulio. Jeho úkolem je každý týden vyhlásit nový příděl vody. Vody je málo, a tak se nikdy nemůže dostat na každého, a současně je výběr osob, které budou mít nárok na vodu, nespravedlivý. Braulio některé zvýhodňuje a záměrně zapomíná na indiány, které nenávidí.

Příběh popisuje malý chlapec Ernesto, který každou neděli ráno doprovází na náměstí obdivovaného kamaráda Pantaleoncha, který mu vypráví o vesnici San Juan a o starých časech, kdy se obyvatelům vesnice dařilo lépe. Pantaleoncha s Ernestem přichází na liduprázdné náměstí a mají namířeno ke žlutému stolku, u kterého se má konat přerozdělení vody.

Dokud Pantaleoncha nezačne hrát na svou trubku, tak zůstávají sami, protože indiánské obyvatelstvo přichází, až když se do ranního ticha rozezní zvuk hudebního nástroje. Indiáni tancují, povídají, a dokonce i společně zpívají různé indiánské písně. Hudba přináší útěchu, spokojenost a radost. Indiáni na chvíli zapomínají na těžký a nespokojený každodenní život ve vesnici.

Nálada se mění po příchodu starého náčelníka Vilcase. Přestože je indián, tak je pro některé spíše nepřítelem než ochráncem. Kvůli půdě jsou Vilkas a Braulio zadobře, a tak se po jeho příchodu oslavy uklidní a někteří z náměstí zmizí do ústraní. Jiní, například Pantaleoncha, jeho chování vnímají jako zradu, ale i přesto ho stejně ze strachu respektují.

³⁹ Hojný výskyt kečuánských výrazů, a proto jsou všechny povídky doprovázeny slovníkem. Srov. ARREDONDO DE ARGUEDAS, Sybila, CORNEJO POLAR, Antonio, CARILLO ESPEJO, Francisco, LARRAÍN, Humberto D. *JOSÉ MARÍA ARGUEDAS OBRAS COMPLETAS*. Lima: Horizonte. 1983.

Klid ovšem netrvá dlouho, protože rozruch způsobí příchod další skupiny indiánů Tinkí s jejich zástupcem nazývaným Wallpa. Zatímco Vilkas těmito indiány pohrdá, tak Pantaleoncha je zdraví s nadšením. Znovu se probírá nespravedlivý systém přidělování vody a indiáni zjišťují, že stejná nespravedlnost se děje i ostatním v jiných vesnicích. Pantaleoncha burcuje všechny přítomné k odporu, ale jeho přehnaná horlivost některé ještě stále odrazuje. Navíc celou situaci pozoruje Vilkas. Nejdříve jen mlčky, pak se po mladém indiánovi začne sápat, a nakonec rozčílený odchází, protože se nechce poprat s Wallpou.

Souboj mezi Vilkasem a Pantaleonchou rozdělí indiány na dvě skupiny. Ti bojovní a rozzuření, kteří i přes výhrůžky Vilkase stojí na straně mladého indiána, a pak na ty ostatní, kteří se bojí Braulia, a proto Vilkase poslouchají a svůj hněv mírní. K davu nakonec promluví i další muž jménem Pascal, který se pokouší klidně a s větším rozmyslem vysvětlit situaci a nabádá všechny indiány ke vzpouře, protože jen oni sami musí chtít bojovat za to, aby je někdo bral vážně.

V závěru povídky přichází na scénu Braulio. Muž, který si dělá, co chce a šikanuje ostatní ve vesnici. Na náměstí už je od rána nesnesitelné vedro, ale Braulio tuto neděli nespěchá, a tak ostatním nezbyvá než čekat, protože Braulio je ten, kdo rozhoduje, komu bude přidělena voda na příští týden. Když konečně přijde, tak Pascal a Pantaleoncha se odváží vyhlásit jiná jména než obvykle, samozřejmě neodpovídají představě pána, takže Braulio děsivým křikem vzpouru okamžitě utne. Pantaleoncha si to ovšem nenechá líbit a znovu se odhodlaně proti pánovi postaví. Vyvolává, že voda by měla být pro všechny, že Braulio je zloděj. Indiáni mladého buřiče podporují, ale jen chvíli, protože Braulio si vzápětí pár výstřely nastolí pořádek. Avšak mladý indián se ani tentokrát nenechá zastrašit a pokusí se v boji pokračovat, což vyvrcholí v tragédii, protože je bez milosti zastřelen. Touto vraždou je definitivně další odpor utlumen.

Pouze malý Ernesto se pokusí ublížit pánovi, který mu zabil kamaráda, a tak vezme trubku a mrští ji po Brauliově hlavě. Ví, že by ho za tuto opovážlivost čekala smrt, a proto hned po svém odvážném hodu bere nohy na ramena. Utíká z vesnice do hor za jinými indiány. Ví, že tam Brauliova moc a zákony nedosahují a že tam bude šťastnější.

Los Escoleros

Příběh se odehrává ve vesnici, která se nachází mezi dvěma říčkami, Pukamayu a Wallpamayu. Jednu sobotu se v Ak'ole, která je jinak liduprázdná, protože děti jsou doma v okolních vesnicích a dospělí pracují, potkají Bankucha a malý Juancha. Starší navrhone, že by

si mohli jít hrát k hluboké rokli, kterou vyhloubila řeka Wallpamayu, a soutěžit, kdo z nich dohodí dál s jejich vrhací zbraní nazývanou wikullo. Juancha, který náhodně zvítězí má radost, ale přesto uklidňuje Bankuchu, že to byla jen náhoda, a že za mistra považuje stále svého kamaráda. Jejich hru přerušuje návrat obyvatel do vesnice. Postupně přicházejí se svými zvířaty zpět z pole, a tak si chlapi už jen v rychlosti postěžují na náčelníka a na pána vesnice Cipriána, který je zlý a krutý člověk, a pak už utíkají směrem k davu.

Do vesnice přichází i Teófanés a vedle něj Gringa, nejlepší kráva z celé vesnice, kterou malý Juancha zbožňuje. Kluci si na něho počkají a doprovází ho domů. Teófanés klukům vypráví, že už po čtvrté chtěl pan Ciprián jejich krávu koupit, a protože matka znovu odmítla, tak je tentokrát opravdu rozzuřený. Je mu jasné, že Ciprián udělá všechno, co bude možné, aby krávu získal. Přestože se bojí, řekl, že by ji také nikdy neprodal, což kluky rozradostní a na místě začnou tancovat. Večer, když se obloha zatáhne a začne se schylovat k lijáku, se každý sám vrací domů.

Juancha je sirotek, který bydlí a pracuje na Cipriánově statku. Svého pána nenávidí a namlouvá si, že se ho nebojí, i když má stejně jako ostatní z muže strach. Hned ve dveřích musí vysvětlovat, kde se toulal a přiznává, že byl s Teófanésem. Ciprián mu pod výhrůzkou zbičování zakáže kamaráda navštěvovat a pošle chlapce spát. Juancha se otáčí a jde si lehnout. Trpělivě čeká, až ztichnou štěkající psy, aby mohl usnout, protože ráno jde za trest natrhat vojtěšku.

Ranní sběr byliny má rychle hotový, ale cestou zpátky nemůže bez povšimnutí obejít kolem velkého kamene „Jantunrumi“. Vylézt nahoru a zdolat balvan je pro kluky z vesnice hrdinský čin, a protože se chce vyrovnat ostatním, tak začne šplhat a poprvé dosáhne vrcholu. Radost z úspěchu trvá jen do okamžiku, než zjistí, že se neumí dostat dolů. Malý chlapec huláká, pláče a čeká, než ho sundá správce Jesús. Kluk v mžiku bere odložený náklad na záda a utíká před mužem, který ho těsně před vesnicí ztrestá bičem. Způsobená zranění mu na statku ošetřují služka Cayetana a Josefa, žena Cipriána.

Když Ciprián opustí statek a objíždí všechny své pozemky, tak Juancha a ostatní indiáni cítí svobodu, hrají na kytaru, tancují a zapomínají na násilí. Bohužel toto veselí se hned po návratu střídá s krutostí, kterou si pán domu užívá. Přiváží zabavená nebo přivlastněná zvířata a další den se baví zástupem indiánů, kteří poníženež prosí o navrácení dobytka. Nejenže jim zvíře nevrátí, ale ještě je donutí zaplatit za trávu, kterou zvíře spáslo na jeho poli. Cipriánova moc nemá hranice, takže indián ustoupí, zaplatí a zdrcený odchází domů. Když se někdo vzpírá, tak je potrestán a jeho zvíře Ciprián nechává ve své ohradě zemřít hladem. Juancha celý výjev, který se mnohokrát opakuje, nesnáší, ale musí ho sledovat.

Za pár dní pán domu opět odjíždí do hor, a tak se znovu uvolní atmosféra ve vesnici i na statku. Dokonce i Josefa sebere odvahu a začne před sluhy a indiány hrát na kytaru a zpívat. Svou hudbou dokáže indiány rozveselit a přimět je projevit upřímné emoce. Juancha i ostatní kluci v době nepřítomnosti pána dovádějí, a dokonce si hrají se zvířaty i na náměstí, čímž všechny ve vesnici pobaví.

Poklidný život utne noční Cipriánův návrat. Juancha na statku jako obvykle otevírá závoru, aby na dvorek vpustil zabavená zvířata, která Ciprián a Jesús nahání do ohrady. Juancha se zeptá, kolik utrpení sebou dnes oba pánové přiváží, a Jesús odpoví, že tentokrát pouze dvě zvířata. Zatímco Ciprián vchází za manželkou do domu, tak Jesús odstrojí koně, aby je Juancha zahnal zpět na pampu.

Při návratu přemýšlí o neobvyklém příjezdu pána a nemůže přestat uvažovat o krávě svého kamaráda. Bojí se, že ji Teofanés nezvládl ohlídat, a tak na dvorku nakoukne do ohrady a s hrůzou v očích zjistí, že Gringa je nejspíše uvnitř. Hned ráno utíká pro kamaráda, aby společně s ním znovu nahlídl do ohrady. Nejhorší představa malých kluků se potvrdí oba přemýšlí, jak Cipriána zabít. Chtějí pomstít všechny ublížené indiány a zvířata.

V závěru povídky vdovu a Teofanese pán vesnice přijme na svém dvoře a oba jsou obviněni, že jejich kráva se pásala na pánově pastvě. Vdova nařčení odmítne, nazve Cipriána zlodějem, a pak společně s Teofanese odejde. Juancha je chce následovat, ale v tu chvíli se ozve hlas pána, který mu nařídí, aby vdově předal zprávu, že krávu koupí za 80 solů. Přestože chlapec ví, že vdova odmítne, tak uposlechne a doběhne kamaráda, aby mu předal zprávu. S nepořízenou se vrací zpět za Cipriánem, kterého chování indiánů urazí, a tak krávu zastřelí.

V ten samý den jsou Juancha s Teofanese bičem hnáni do vězení, kde zůstávají ležet, dokud je nepřemůže spánek. Svým činem Ciprián ve všech indiánech znovu probudil o něco větší zlost, zášť a nenávisť.

Warma Kuyay

Krátký příběh nazvaný Warma Kuyay vypráví o osudu čtyř postav, které žijí na farmě Viseca. Majitelem celého statku je pán Froylán, kterého nemá rád ani jeho synovec Ernesto. Dospívající kluk naopak tráví čas s indiány, ale setkává se i s tím, že ho do komunity plně nezačleňují. Skupinu indiánů reprezentují Justina a Kutu, kteří se mají rádi.

Jednoho večera Ernesto z dálky pozoruje zábavu indiánů. Vidí, jak tancují na dvorku a okouzlí ho právě mladá indiánka Justina. Zamiluje se do ní. Dokonce sebere odvahu a zkusí se k indiánům přidat, ale Justina ho odmítne a odsekne mu, aby se vrátil ke svým pánům.

Ostatní indiáni se smějí a Ernesto se cítí zostuzený. Ví, že je sám a není součástí ani jedné komunity na farmě. Smutný odchází do ústraní a obrací se k přírodě a k posvátné hoře, která má být útěchou.

Příchod Froylána, pán statku, překazí indiánům klidný večer, a protože se ho bojí, tak okamžitě mizí spát. Kutu zůstává na dvorku poslední a hledá Ernesta, aby společně utekli do vedlejšího domu. Ernesto je překvapený, protože Kutu celou dobu nic neříká, a tak se ho zeptá na Justinu. Kutu pouze odpoví, že ji Froylán zneužil. Ernesto nemůže rozčilením spát a přesvědčuje indiána, že by se měl pomstít, ale Kutu se Froylána bojí. Vysvětluje, že nemá odvahu postavit se pánovi domu, který má moc a postavení, protože nemá šanci zvítězit. Ernesto nechápe, že se Kutu nedokáže vzepřít, a tak vykřikuje, že pána domu zabije sám.

V noci Kutu a Ernesto odchází k ovcím, které Kutu bičuje. Zvířata při každé ráně bičem trpí. Krutost a brutalita, se kterou Kutu jedná, je odrazem vzteku a rozčilení, kterému potřebuje dát mladý indián průchod. Ernesto mu sice pomáhá vybírat ze stáda ty nejlepší kusy, ale po tomto činu celou noc propláče. Nakonec se znovu vrací k ovcím a jednu z nich prosí o odpuštění. Druhý den ráno Kutu ze statku odchází a opouští Justinu, zatímco Ernesto ji zůstává na blízku.

Diamantes y pedernales

Indián Mariano je cizinec, který se pokouší začlenit do života v nové vesnici, ale bohužel mu to nevychází. Obyčejným lidem se vyhýbá a na oslavách s ostatními nepromluví ani netancuje. Společnost se ho straní, je totiž prostáček, kterého nazývají „upa“⁴⁰. Jeho zálibou je hra na harfu a zpěv. V těchto činnostech je zjevně i velmi nadaný, a tak ho lidé uznávají alespoň pro jeho umělecký talent. Melodie, která z hudebního nástroje vychází je odlišná, ale nádherná. Jeho písně se zalíbí i statkáři, kterým je Aparicio, a proto se stane jeho osobním hudebníkem.

V očích statkáře je Mariano „illa“⁴¹, tedy ten „vyvolený“, a tak pána začne všude doprovázet, aby mu kdykoliv a kdekoliv mohl zahrát. Mezi ostatními si touto prací vybuduje

⁴⁰ Indiáni takto nazývají pitomce

ARGUEDAS, José M. *Diamantes y Pedernales*. Mexiko: Alianza. 1994, s.8

⁴¹ Bytost, která má úžasné schopnosti

ARGUEDAS, 1994, s.21

Hojný výskyt kečuánských výrazů, a proto jsou všechny povídky doprovázeny slovníkem. Srov. ARREDONDO DE ARGUEDAS, Sybila, CORNEJO POLAR, Antonio, CARILLO ESPEJO, Francisco, LARRAÍN, Humberto D. *JOSÉ MARÍA ARGUEDAS OBRAS COMPLETAS TOMO II*. Lima: Horizonte. 1983.

zvláštní postavení indiána, kterého si sice nikdo nevšímá, ale také ho nikdo neuráží a nevysmívá se mu. Jiní toto privilegium nemají.

V druhé kapitole nám autor přibližuje osud hlavního hrdiny. Když Mariano hraje na harfu, tak mu melodie připomíná rodnou vesnici, kde žil se svou rodinou. Bohužel už od mládí byl jiný, než si rodiče představovali. Zalíbení v hudbě nebo vztah k drobnému ptactvu, díky kterému se naučil zpěvu, nebylo možné ani z daleka srovnávat s úspěchy staršího bratra. Antolín byl zbožňovaný a všichni ho považovali za základní kámen celé vesnice, zatímco Mariano žil v jeho stínu. Definitivní rozchod obou bratrů přišel po smrti jejich otce. Antolín bratra z vesnice vyprovodil pod záminkou, že hrou pro ostatní pány vydělá peníze, a tak pomůže rodině na dálku. Později na cestě mu pohrozil smrtí a dal mu jasně najevo, že se domů nemá vracet. Mariano se při své pouti setkal s úžasnými harfisty, kteří mu vypráví o zázračných vodopádech a vodě, která vyluzuje nové melodie, ale pouze na jednom místě a jeden den v roce.

Po krátké odbočce do minulosti se vrátíme zpět do vesnice, kde je Mariano už třetím rokem osobním harfistou statkáře Aparicia. Aparicio se zdá být zamilovaný do mladé indiánské dívky Irmy, kterou si jako svou vyvolenou přivezl z jedné ze svých obchodních cest. Indiánka bydlí kousek od vesnice, kde ji většinou pravidelně navštěvuje.

Bohužel vše se mění příjezdem matky s mladou, hubenou, vysokou, blondatou a modrookou dcerou Adelaine. Dívka z pobřežního města s elegantním a skromným vystupováním neunikne pozornosti mužů, a dokonce její přítomnost ve vesnici poblázní i statkáře Aparicia, který se jí začne dvořit. Koupí jí dům a jako sluhy jí nabídne dva indiány. Nechce si ji vzít, ale zároveň nemůže připustit, aby ji měl někdo jiný. O Adelaine se nesmí říct křivé slovo, ale mezi domorodým obyvatelstvem, kteří ji nesnáší, se něco málo šušká. Posledním skandálem je průvod indiánů v čele s náčelníkem, když na příkaz Aparicia přináší až k domu Adelaine bílé květiny, které si přála.

Mladá indiánka Irma je zoufalá a uvědomuje si, že z lásky k pánovi opustila rodinu, přestože ji matka varovala, že je to špatné rozhodnutí. Vrací se jí vzpomínky na příjezd do vesnice a na její dosavadní život. Vybavuje si návštěvy pána, který vždy s radostí poslouchal její zpěv. Teď najednou přemýšlí, jak Aparicia přilákat znovu k sobě. Nakonec navštíví Mariana a se slzami v očích ho prosí, aby hrou na harfu doprovázel její zpěv, až ji pán u ní doma opět navštíví. Mariano se rozhodne její přání splnit.

Po deseti dnech přijíždí zpět do vesnice i Aparicio a má namířeno rovnou ke dveřím Adelaine. Ukáže jí nového koně, kterého pro ni koupil, pozve ji na vyjížďku a po návratu v doprovodu svého věrného správce Félix odjíždí domů. Na cestě se Felix opatrně ptá na Irmu, a protože Aparicio vycítí soucit, který pro ni projevuje jeho správce, tak mu nařídí, aby se u ní

zastavil, a aby jí vzkázal, že má večer očekávat návštěvu. Felix současně předá jasnou zprávu i Marianovi, který se také večer vydá za Irmou.

Aparicio oblečený ve slavnostním se tu noc opravdu u indiánky objeví a přeje si slyšet její zpěv. Irma po chvíli zesílí hlas a Mariano s upřímným dojetím začne hrát na harfu. Netrvá příliš dlouho a pán rozpozná známou melodii. Zjistí, že Mariano se nachází v dívčině pokoji. Rozzuřeně řve na indiána, z rukou mu vytrhne jeho hudební nástroj a rozbije ho. Mariano utíká a ztrácí se ve tmě. Oba se znovu potkávají v Apariciově domě. Mariano klečí u dveří pánova pokoje a prosí o odpuštění. Bohužel ho rozčilený Aparicio odmítá, a naopak ho napadá a bije. Jeho násilí vyústí v zabití indiána, kterého přehodí přes zábradlí. Druhý den ráno tvrdí, že se pouze bránil napadení.

Na počest harfisty je vystrojený velkolepý pohřeb, kterého se zúčastní i Aparicio, přestože je jasné, že ve světě indiánů nemá místo. Hlavní slovo při obřadu má náčelník indiánského obyvatelstva. Stejný muž se rozhodne mladé indiánce nabídnout rodinu v podobě indiánské komunity. Aparicio z pohřbu odjíždí sám, mladou světlou dívku odmítá a se zlostí myslí na Irmu, kterou je rozhodnutý odvézt z vesnice, aby po jeho boku po celý život trpěla.

Témata

Utrpení indiána

Prvním tématem, kterému se budu věnovat, je utrpení indiána. Děsivé chování pána způsobuje, že se indián stává nevinnou obětí. Musí snášet všechny pánovy rozmary, žije v neustálé křivdě, prožívá strach a snáší násilí a krutost. Vztah mezi indiánem a pánem rozhodně nelze považovat za rovnocenný.

V povídce *Agua* rozhoduje o obyvatelstvu vesnice San Juan Braulio. Jeho povýšené chování se projevuje hlavně v neděli, což je den určený pro přiděl vody. Celá vesnice čeká, kdy a v jaké náladě se pán dostaví na náměstí. „Los domingos en la mañana los mistis iban a buscar a don Braulio en su casa. Le esperaban en el patio dos, tres horas, hasta que el principal se levantaba.“⁴² Na snídani se opije a až poté přichází na náměstí. Někdy zůstává klidný, ale jindy všechny přítomné vyděsí. „Todos los mistis y los indios escapaban de la plaza; los borrachos se arrastraban a los rincones. El corredor quedaba en silencio; don Braulio hacía retumbar la plaza con su risa y después se iba a dormir.“⁴³

Braulio záměrně probouzí v lidech strach, a i když by někteří možná překonali bázlivost, tak je nakonec přemůže obava z pánovy moci. „Don Braulio tiene harta plata, todos los cerros, las pampas, son de él. Si entra nuestra vaquita en su potrero, la seca de hambre en su corral; a nosotros también nos latiguea, si quiere.“⁴⁴ Nechtějí si ho poštvat proti sobě, a proto obyvatelé vesnice San Juan jsou už mnoho let zcela podrobeni pánovi.

Nunca en la plaza de San Juan, un comunero había hablado contra los principales. Los domingos se reunían en el corredor de la cárcel, pedían agua lloriqueando y después se regresaban; si no conseguían turno, se iban con todo el amargo en el corazón, pensando que sus maizalitos se secarían de una vez en esa semana.⁴⁵

⁴² ARGUEDAS,1974, s.34 (Každou neděli ti výše postavení sháněli Braulia v jeho domě. Čekali na něj na dvorku dvě, tři hodiny, než pán vstal.)

Srov. ARGUEDAS,1994, s.5-64

⁴³ ARGUEDAS,1974, s.35 (Všichni z vyšší společenské vrstvy i všichni indiáni utíkali z náměstí; opilci se doplázili do koutů. Chodba zůstala tichá; smích Braulia zaduněl na náměstí a potom šel spát.)

⁴⁴ ARGUEDAS,1974, s.31 (Don Braulio má spoustu peněz, všechny kopce, pampy jsou jeho. Pokud naše kráva vstoupí na jeho pastvu, tak ji nechá pojit hlady v jeho ohradě; nás taky zbičuje, když bude chtít.)

⁴⁵ ARGUEDAS,1974, s.28,29 (Nikdy na náměstí San Juan jediný člověk nepromluvil proti pánům. Každou neděli se sešli ve věžeňské chodbě, plačící požádali o vodu a poté se vraceli; když na ně nevyšla řada, tak odešli se zahořklým srdcem, přemýšleli, že jejich kukuřice tento týden jednou pro vždy uschne.)

Naopak o změnu se pokusí mladý indián Pantaleoncha, Nebojácně rozhlašuje, že pán využívá vodu pro sebe na úkor ostatních. „Mentira, niño, ahora todo el mes es de don Braulio, los repartidores son asustadizos, le tiemblan a don Braulio.“⁴⁶ Také poukazuje na jeho bohatou úrodu, kterou si on sám díky přidělu vody dopřává, zatímco indiáni nemají z čeho žít. „El maíz de don Braulio, de don Antonio, de doña Juana está gordo, verdecito está, hasta barro hay en su suelo. ¿Y de los comuneros? Seco, agachadito, umpu (endeble); casi no se mueve ya ni con el viento. -¡Don Braulio es ladrón, niño!“⁴⁷

Mladík kritizuje poměry, které ve vesnici panují. Otevřeně projevuje rozčilení a nenávisť vůči všem pánům, protože si myslí, že utlačují indiánské obyvatelstvo. „-¡Principales para robar nomás son, para reunir plata, haciendo llorar a gente grande como a criaturitas! ¡Vamos a matar principales ...“⁴⁸ Ovšem jeho rázný přístup obyvatele děsí, a tak musí přispěchat na pomoc další indián Pascal. Jeho pokojný a smířlivý hlas je přesvědčivý a většina mu beze strachu naslouchá. „Don Braulio abusa de comuneros. Comunidad vamos hacernos respetar.“⁴⁹ Cílem mladých indiánů je bojovat s nespravedlností, kterou všichni mlčky tolerují, a vydobýt si právo na vodu. Zdá se, že Pantaleoncha a Pascal jsou připraveni společně s ostatními bojovat a rozpoutat vzpuru.

Bohužel vše mění namyšlený a nebojácný příchod jejich protivníka. „Como si hubiera entrado un toro bravo a la plaza, ...“⁵⁰ Právě tento moment je zásadní, protože většinu indiánů i ostatních obyvatel znovu přemůže strach, a nakonec neseberou odvahu bojovat. „Voltearon la cabeza los sanjuaneros para mirar al mak'ta; no había hombría en sus ojos; ...“⁵¹ Odhodlaní vzbouřit se proti pánovi jsou jen Pascal a Pantaleoncha, kteří se do poslední chvíle nevzdávají. Pascal opravdu přečte jména, která Braulio rozhodně nechce slyšet, a Pantaleoncha na pána začne křičet: „-¡No hay dueño para agua!“⁵² Nepřičetný Braulio si bez diskuse třemi výstřely ze své zbraně sjedná pořádek a jedovatýma očima se podívá přímo na mladého indiána, který ho dál uráží a nazývá zlodějem, zatímco ostatní už se strachy třesou. Odvaha neustoupit Pantaleonchu nakonec stojí život. „Don Braulio saltó una bala y el mak'ta cornetero cayó de barriga sobre la piedra.“⁵³ Po vraždě vzpurného indiána nechá Braulio Pascala a pár statečných

⁴⁶ ARGUEDAS,1974, s.16 (Je to lež, dítě, teď celý měsíc je pro Braulia, poslíčkové jsou bázlivi, bojí se Braulia.)

⁴⁷ ARGUEDAS,1974, s.22 (Kukuřice Braulia, Antonia, Juany je velká, zelená, dokonce je z půdy bláto. A ta obyčejných lidí? Suchá, scvrklá, slabá; ani s větrem už se skoro nehýbe. -¡Braulio je zloděj, dítě!)

⁴⁸ ARGUEDAS,1974, s.29 (,-¡Pánové vesnic jen kradou a nic víc, schraňují peníze, umí i dospěle rozbřechet jako malá stvoření! ¡Pojďme zabít pány, ...)

⁴⁹ ARGUEDAS,1974, s.33 (Braulio zneužívá obyčejných lidí. Komunito, snažme se, ať nás respektují.)

⁵⁰ ARGUEDAS,1974, s.37 (Jako by na náměstí vstoupil rozzuřený býk, ...)

⁵¹ ARGUEDAS,1974, s.37 (Obyvatelé vesnice San Juan otočili hlavu, aby se podívali na mladíka; v jejich očích nebyla žádná mužnost; ...)

⁵² ARGUEDAS,1974, s.40 (-¡Nikdo není pánem vody! -)

⁵³ ARGUEDAS,1974, s.41 (Braulio vypálil kulku a mladý trubač upadl čelem k zemi na kámen.)

zavřít do vězení a celá vzpoura se stane jen neúspěšným pokusem, jak zničit tyrana, který má neomezenou moc.

Velmi podobný charakter pozorujeme i u Cipriána, pána statku ve vesnici Ak'ola, v povídce *Los Escoleros*. Ciprián je také muž, který ovládá celou vesnici. Od půdy, přes zvířata, až po lidi je vše pod jeho kontrolou. „Los pastales, las chacras que mira el tayta “Ak'chi“, y el tayta también, son pertenecia de don Ciprián, principal del pueblo.“⁵⁴ On je vládcem Ak'oli. „Don Ciprián es rey en Ak'ola, rey malo, con un carazón grande y duro... Don Ciprián se lleva las reses de cualquiera; de él es el agua de todas las acequias, de todas las lagunas, de todos los riachuelos; de él la cárcel.“⁵⁵

Obvyklou činností pána je noční nahánění zvířat na všech pastvinách, protože chycený dobytek si neprávem přivlastňuje, a když náhodou přijde původní majitel žádat o vrácení, tak se mu pán vysměje.

-¡Tu animalito! ¿Mis pastales son de ti? Las cabras, caballos y vacas de todos ustedes han acabado mis pastales. Una libra. Y yo te daré veinte soles reintegro. Y asunto arreglado. Don Ciprián no cejaba nunca; se reía del lloriqueo de todo el mundo y siempre salía con su gusto. Los comuneros recibían casi siempre los veinte soles y después se iban, agachados, limpiándose las lágrimas con el poncho.⁵⁶

Občas se najde odvážlivec, který neuposlechne rozkazu pána, a tak si Ciprián zlost vybijí na zvířeti. „Pero el patrón casi no se molestaba; tranquilo hacía morir de hambre al animal; después lo hacía arrastrar hasta la puerta del dueño.“⁵⁷ Jeho zvrhlost, ve které mu nikdo nedokáže zabránit, ukazuje, že má volnou ruku a může zacházet s živými bytostmi, tak, jak se mu zrovna zachce.

Ciprián je strůjcem veškerého zla. Ďábel, kterého se všichni bojí; lidé se v jeho blízkosti mění ve zničené, prázdné bytosti. „Parecía que todos habían perdido su alma.“⁵⁸ Nikdo nenachází sílu se pánovi vzepřít, přestože mnozí trpí. Jediní, kteří hned zpočátku a opakovaně

⁵⁴ ARGUEDAS,1974, s.54 (Pastviny, statky, na které se “Ak'chi“ dívá, i “Ak'chi“ vlastní Ciprián, pán vesnice.)

⁵⁵ ARGUEDAS,1974, s.75 (Ciprián je v Ak'ole král, špatný král s velkým a krutým srdcem...Ciprián bere komukoliv dobytek, jeho je voda ze všech zavlažovacích kanálů, ze všech lagun, ze všech potoků, jeho je vězení.)

⁵⁶ ARGUEDAS,1974, s.73 (-¡Tvoje zvířátko! ¿Moje pastviny jsou tvoje? Kozy, koně a krávy vás všech skončily na mých pastvinách. Jednu libru. A já ti dám dvacet solů zpátky. A záležitost vyřízena. Ciprián nepovolil nikdy; vysmíval se fňukání všech a vždycky to dopadlo, jak on chtěl. Obyvatelé vesnice většinou dostali dvacet solů a potom ponížně odešli a utírali si slzy pončem.)

⁵⁷ ARGUEDAS,1974, s.74 (Ale pán se neznepokojoval; klidně nechal zvíře vyhladovět; pak ho odtáhl až ke dveřím majitele.)

⁵⁸ ARGUEDAS,1974, s.73 (Zdá se, že všichni ztratili duši.)

projevují nenávist vůči Cipriánovi, jsou chlapci Juancha, Banku a Teófanés. Juancha zmiňuje, že se pána na rozdíl od ostatních nebojí, ale současně si uvědomuje, že oni tři jsou proti dospělému muži bezmocní, a už vůbec nechápe, že zbytek vesnice se podřizuje jednomu panovačnému muži. „Los comuneros son maulas; tantos son pero le tiemblan al principal; yo no le tiemblo; Teofacha y Banku son valientes, pero falta fuerza, falta tamaño.“⁵⁹

Dětské odhodlání postavit se Cipriánovi souvisí se zjištěním, že pán vesnice má spadeno na Teófanésovu krávu Gringu, kterou všichni tři zbožňují. Vědí, že Ciprián je hrozba, protože neustoupí, dokud ji nezíská. „Es que don Ciprián era malo, tenía alma de Satanás y ahora le estaba dando vueltas a la “Gringa“ y la miraba hambriento, con sus ojos verdes, verde sucios como los charcos podridos.“⁶⁰ Jejich nejhorší noční můra se bohužel naplní a nakonec i “Gringa“ se po jednom z nočních lovů ocitne v ohradě pána. „Está muy oscuro. Pero es vaca, mamaya, grande, blanca, como la “Gringa“, de Teofacha. Hoy no ha arreado a la “Gringa“, la ha dejado en su potrero porque el principal estaba en las punas. A propósito seguro fue don Ciprián, por trampa, para robarse a la “Gringa“.“⁶¹

Druhý den ráno Ciprián na svém statku spokojeně a vítězoslavně vyčkává příchod majitelky. Žena se společně s Teófanésem opravdu objeví, a když si vyslechne křivé nařčení, že se kráva pásala na cizím pozemku, tak se pokusí pánovi odporovat. „¿En qué potrero, don Ciprián? La Gringa ha estado en mi chacra, y de ahí la has sacado, anoche, como ladrón de Talavera.“⁶² Nadále s pánem ani jeden nevyjednává a bez jediného slova, uvnitř zdrcení, zase oba odchází. Na cestě zpět dokonce odmítnou i peníze, které jim Ciprián za jejich zvíře nabízí, což pána dopálí a ze vzteku krávu zabije.

El patrón levantó su cabeza con rabia y se fue, apurado, a la puerta de corral; la abrió de una patada y entró. Yo le seguí. Don Ciprián se acercó hasta la “Gringa“; sacó su revólver, le puso el cañón en la frente e hizo reventar dos tiros. La vaca se cayó de costado, y después pataleó con el lomo en el suelo.⁶³

⁵⁹ ARGUEDAS, 1974, s. 58 (Vesničané jsou zbabělci; jejich tolik, ale mají strach z pána; já se ho nebojím; Teofacha y Banku jsou stateční, ale chybí síla, chybí být větší.)

⁶⁰ ARGUEDAS, 1974, s. 56 (Jenže Ciprián byl zlý, měl duši satana a teď myslel na “Gringu“ a hladově si ji prohlížel svými zelenými očima, špinavě zelenými jako zakalené louže.)

⁶¹ ARGUEDAS, 1974, s. 91, 92 (Je tma. Ale je to velká a bílá kráva, paní, jako Teofanésova “Gringa“. Dneska “Gringu“ nezahnal, nechal ji ve výběhu, protože pán byl na pláních. Mimochodem určitě to byl Ciprián, který nastražil past a ukradl “Gringu“.)

⁶² ARGUEDAS, 1974, s. 95 (Na jaké pastvině, pane Cipriáne? “Gringa“ byla na mé farmě a odtud jste jí v noci vyvedl jako zloděj z Talavery.)

⁶³ ARGUEDAS, 1974, s. 96, 97 (Pán vztekle zvedl hlavu a ve spěchu šel ke dveřím ohrady; kopnutím ji otevřel a vešel. Já jsem ho následoval. Don Ciprián přistoupil ke Grince; vytáhl revolver, přiložil hlaveň k čelu a vypálil dvě rány. Kráva spadla na bok a potom uhodila zády o zem.)

Ciprián ukáže, že nemá slitování s nikým, kdo by se mu chtěl postavit, a tak nejenže zabije zvíře, ale navíc, pro výstrahu všem, nechá oba malé chlapce zavřít.

Ese mismo día, don Ciprián nos hizo llevar a látigos hasta la cárcel. Los comuneros más viejos del pueblo no recordaban haber visto nunca a dos escolares de doce años tumbados sobre la paja fría que ponen en la cárcel para la cama de los indios presos.⁶⁴

Pokřivenou Cipriánovu povahu ve vztahu k malému chlapci pozorujeme i v dalších případech. Juancha je sirotek a po smrti otce, kterou také zavinil Ciprián, bydlí s tyranem pod jednou střechou, a tak musí na slovo poslouchat rozkazy a řídit se pravidly, které určuje pán domu.

-¿Dónde has estado desde las cinco? Los ojos verdes de don Ciprián se pusieron turbios; así era cuando le atacaba la rabia; y entonces parecían color ceniza...-¡Contesta mocososo! -Con Teófanos y Bankucha he jugado en la entrada de pueblo. -¡Juancha! Otra vez te voy a hacer tirar látigo.⁶⁵

Chlapec už ve velmi brzkém věku zakouší hrubé chování pána, kterého z duše nenávidí. Od dětství musí snášet různé výhrůžky, urážky, tresty a těžkou práci, a tak se nelze divit, že se ho mnohokrát zmocňují různé představy, jak svého úhlavního nepřítele zabít. „Fuerte hablé en lo negro del patio, me paré un rato para escuchar mi conciencia, seguro tendría valor para tumbarle a don Ciprián.“⁶⁶ Ciprián různým způsobem ponižuje mnohé ve vesnici a pro zlost je schopný dokonce i zabít.

Muže podobné povahy najdeme i v povídce *Warma Kuyay*. Froylán, pán statku Viseca, je také krutý a mocný. Nemá problém se nad indiány povyšovat a bez výčitek svědomí jim dokáže ubližovat. „¡Don Froylán! ¡ Es malo! Los que tienen hacienda son malos; hacen llorar a los indios como tú; se llevan las vaquitas de los otros, o las matan de hambre en su corral. ¡Kutu, don Froylán es peor que toro bravo!“⁶⁷

⁶⁴ ARGUEDAS,1974, s.97 (Ještě téhož dne nás Ciprián hnal bičem až do vězení. Nejstarší obyvatelé vesnice si nepamatovali, že by někdy viděli dva dvanáctileté školáky ležet na studené slámě, kterou dávají jako podestýlku indiánským vězňům.)

⁶⁵ ARGUEDAS,1974, s.60 (-Kde jsi od pěti byl? Zelené oči Cipriána se zakalily; takové byly, když ho popadl vztek; a v tom případě vypadaly popelavé...-¡Odpověz spratku! -S Teófanem a Bakuchou jsem si hrál na kraji vesnice. -¡Juancha! Příště tě nechám zbičovat.)

⁶⁶ ARGUEDAS,1974, s.61 (Na dvorku jsem mluvil nahlas do tmy, na chvíli jsem se zastavil, abych naslouchal svému svědomí, určitě bych měl odvahu Cipriána zabít.)

⁶⁷ ARGUEDAS,1974, s.105 (Don Froylán! Je zlý! Ti, kteří vlastní statek jsou zlí; rozpláčou indiány jako tebe; berou krávy ostatním nebo je nechají vyhladovět v jejich ohradě. Kutu, don Froylán je horší než rozzuřený býk!)

Tentokrát, v této povídce, pánovu krutost zakusí dva mladí zamilovaní indiáni Justina a Kutu. Aby majitel statku ponižil mladého indiána, tak pro své potěšení znásilní nevinnou Justinu. „-¡Don Froylán la ha abusado, niño Ernesto! -¡Mentira, Kutu, mentira! -¡Ayer no más la ha forzado; en la toma de agua, cuando fue a bañarse con los niños!“⁶⁸ To rozesmutní malého chlapce Ernesta, který je do indiánky dětsky zakoukaný; představuje si, že by ji šel bez váhání bránit, a nechápe, že Kutu se nechce pánovi za tento zruďný čin pomstít.

Kutu se marně pokouší Ernestovi vysvětlit, že podřadné postavení indiána je natolik svazující, že ani v této situaci se nemůže postavit se svému soupeři. Chlapec Ernesto nechápe strach z pána a Kutu mu připadá jako zbabělec. Jedinou cestou, jak se pomstít pánovi, je pro Kutua vybit si zlost na jeho zvířatech. Nepřímo je tedy za veškerou krutost zodpovědný opět pán statku.

En las noches entrábamos, ocultándonos, al corral; escogíamos los becerros más finos, los más delicados; Kutu se escupía en las manos, empunando duro el zurriago, y les rajaba el lomo a los torillitos. Uno, dos, tres...cien zurriagazos; las crías se retorcían en el sueldo, se tumbaban de espaldas, lloraban; y el indio seguía encorvado, feroz.⁶⁹

Ohavným činem Froylán pohřbí lásku mladého páru, a dokonce zapříčiní i jejich definitivní odloučení, protože Kutu nakonec ze statku bezmocně odchází. „Dos semanas después, Kutu pidió licencia y se fue. Mi tía lloró por él, como si hubiera perdido a su hijo. Kutu tenía sangre de mujer: le temblaba a don Froylán casi a todos los hombres les temía.“⁷⁰ Jeho necitelnost a panovačnost se projevila ve vztahu k lidem, kterým záměrně ublížil, přestože ani jednoho nepřipravil o život.

Povýšené chování pozorujeme i u mladého muže Aparicia, pána z Lambry, který v jedné z menších vesnic ve funkci pána zastupuje svou matku. „El señor de Lambra era un hombre de acción y no había aparecido aún otro joven tan poderoso e igualmente decidido que le hiciera sombra. Era, además, fuerte, gran jinete; y cuando le atacaba la ira, enrojecían sus ojos, se

⁶⁸ ARGUEDAS,1974, s.103 (-Froylán ji zneužil, chlapče Ernesto! -Lež, Kutu, lež! -Včera ji poprvé znásilnil; u přívodu vody, když se šla koupat s dětmi!)

⁶⁹ ARGUEDAS,1974, s.106 (Po nocích jsme potají vešli do ohrady; vybrali jsme si ty nejmírnější býčky, ty nejjemnější; Kutu si plívl do rukou, silně sevřel bič, a bičoval býčky po hřbetě. Jedna, dvě, tři...sto ran; mládčata se svíjela na zemi, ležela na zádech, naříkala; a zuřivý indián byl stále sehnutý.)

⁷⁰ ARGUEDAS,1974, s.108 (Dva týdny poté Kutu požádal o svolení a odešel. Moje teta pro něj plakala, jako by ztratila sny. Kutu měl ženskou krev, bál se Froylán, vlastně skoro všichni muži měli strach z Froylána.)

erizaban sus espesas cejas, infundía miedo.“⁷¹ Jako všichni mocní pánové vlastní nejen rozlehlé pozemky, ale i indiány, kteří pro něj pracují. Podobnou roli sluhy v podobě osobního harfisty zastává i indián Mariano.

Mariano le esperaba en la calle a su patrón y lo acompañaba en las noches hasta la gran casona. Iba tras de él, y Don Aparicio no le hablaba. En algunas de aquellas noches, Don Aparicio ordenaba a Mariano que llevara su arpa al salón de la casa. Se acomodaba en su mecedora y le decía al sastre: -Toca«Palomita del campo»⁷²

Mariano má opravdu výjimečný talent, a proto ho Aparicio chce mít pouze pro sebe, a to za každou cenu. „¡Al primero que arrastre a Don Mariano a tocar en cualquier casa ajena, lo mato a puntapiés-había dicho Don Aparicio en muchos sitios y en forma rotunda-¡Lo mato a puntapiés! Aquí hay más de veinte arpistas; nadie necesita Don Mariano.“⁷³ Drsným způsobem si harfistu přivlastní, a tak všem připomene, že on má moc a výsadní postavení, které mu umožňuje si vždy prosadit svoje.

Nakonec rozkaz nerespektuje sám Mariano, protože se rozhodne, že pomůže dívce Irmě, která si chce získat zpět ztracenou lásku Aparicia. Mladý indián se schová v Irmině domě, aby potají svou hrou na harfu doprovázel zpěv dívky, ale pán naneštěstí rozezná známý zvuk nástroje a lest prokoukne.

¡Afuera, indio! - gritó. Irma quiso saltar, pero los ojos del hombre de Lambra echaban fuego, como si todo él ardiera. Don Mariano salió cargando su arpa. Don Aparicio se la arrancó del cuerpo e hizo saltar las cuerdas y el arco. Con grandes pisotones destrozó el instrumento, lo aplanó. Abrió la puerta, y empujó al músico.⁷⁴

Celý konflikt vyvrcholí až v domě u dveří Apariciova pokoje, když ho Mariano na kolenou prosí o odpouštění.

⁷¹ ARGUEDAS,1994, s.25 (Pán z Lambry byl muž činu a doposud se neobjevil jiný mladík tak mocný a rozhodný, který by ho zastínil. Byl také silný, skvělý jezdec, a když ho popadl vztek, tak mu zrudly oči, zježilo se mu husté obočí, vzbudil strach.)

⁷² ARGUEDAS,1994, s.7 (Mariano na svého pána čekal na ulici a v noci ho doprovázel až do velkého domu. Šel za ním a Aparicio s ním nepromluvil. Některé z těchto nocí Aparicio nařídil Marianovi, aby přinesl svou harfu do obývacího pokoje domu. Usadil se ve svém houpacím křesle a řekl krejčímu. – Zahraj« Palomita del campo »)

⁷³ ARGUEDAS,1994, s.11 (Prvního člověka, který dovleče Mariana hrát do jakéhokoliv cizího domu, ukopu k smrti-řekl Aparicio důrazně na mnoha místech. Ukopu ho k smrti! Zde je více než dvacet harfistů; nikdo nepotřebuje Mariana.)

⁷⁴ ARGUEDAS,1994, s.52 (Vypadni, indiane! - křičel. Irma chtěla vyhrknout, ale oči pána z Lambry vrhaly plameny, jako by celý vzplanul. Mariano vyšel a nesl svou harfu. Aparicio mu ji odtrhl od těla a porušil struny a smyčec. S velkým dupnutím zničil, zploštil, nástroj. Otevřel dveře a strčil do hudebníka.)

-¡Padrecito! ¡Papacha! Don Aparicio lo rechazó empújandole la cabeza. Pero el músico siguió llamándolo, ceñido fuertemente a las rodillas del joven. Entonces él dio un paso violento arrastrando al Upa, y lo alzó después, agarrándolo del cuello y de las piernas, corrió hacia la baranda y lo lanzó, al aire.⁷⁵

Ani v tomto případě se pán nedokáže ovládat a způsobí smrt člověka. Aparicia, stejně jako ostatní, přemůže rozčilení a ani on se nebojí sáhnout na život mladého indiána, který se navíc nikterak nebrání.

Aparicio si zahrává i se životem mladé indiánky Irmy. Její vzhled v něm vzbudí násilnou touhu a rozhodne se jí zmocnit. Planými sliby a galantním chováním si Irmu získá, a ta s ním nakonec uteče. Bohužel až příliš pozdě zjistí, že byla podvedená a vrací se ke krutému pánovi, kterého znala z dětství.

-¿A dónde me lleva? ¡Soy una pobrecita! - Se inclinó, abrazándose del caballo, de su oloroso cuello. Don Aparicio golpeó con el rebenque las ancas de la yegua y le hizo dar un salto. - ¡Adelante! - ordenó-. Puedes llorar mientras la yegua va al paso. ¡No fuerte! ¡No me gusta! Y desde entonces se convirtió en una de las queridas del patrón; quizás en la preferida, aunque igualmente sumisa, como él las criaba.⁷⁶

Milenecký vztah přestane fungovat s příchodem Adelaide. Irma tentokrát nedokáže skrýt obavy a zoufalství z Apariciova nezájmu, a proto se rozhodne bojovat o jeho náklonnost. Vymyšlený plán se vymkne kontrole natolik, že rozčilený a nepřičetný Aparicio nejen zabije Mariana, ale okamžitě přemýšlí i o surovém trestu pro svou milenku. „Don Aparicio había decidido esperar la noche, entrar a la casa de Irma, flagelarla y llevarla después a Lambra. Me casaré con ella, temprano, al amanecer. Y la haré sufrir toda la vida.“⁷⁷

Na základě uvedených ukázek můžeme pozorovat mnohé podobnosti v chování Braulia, Cipriána, Froylána nebo Aparicia; a indiáni v každé z povídek prožívají podobná muka, kterým

⁷⁵ ARGUEDAS,1994, s.53.(-¡Pane! Tatínku! Aparicio mu zatlačil na hlavu a odmítl ho. Ale hudebník byl silně upnutý ke kolenům pána a stále volal jeho jméno. A tak udělal prudký krok, táhl Upu, pak ho zvedl, držel ho za krk a nohy, běžel k zábradlí a vyhodil ho do vzduchu.)

⁷⁶ ARGUEDAS,1994, s.36 (-Kam mě to veze? Jsem chudinka! – Naklonila se a objala voňavý krk koně. Aparicio udeřil bičem do zadku klisny a přinutil ji skočit. -Kupředu! – zavelel -. Můžeš plakat, zatímco klisna jde krokem. Ne nahlas! ¡Nelíbí se mi to! A od té chvíle se stala jednou z milenek pána; možná oblíbenou, i když stejně tak pokornou, jako byly vychované všechny.)

⁷⁷ ARGUEDAS,1994, s.62 (Aparicio byl rozhodnutý počkat do noci, vejít do domu Irmy, zbičovat ji a odvézt do Lambry. Vezmu si ji brzo za svítání. A nechám ji trpět celý život.)

se jen těžko brání. Prvním velkým problémem je moc, kterou všichni pánové shodně disponují, a tak indián bojuje proti neporazitelnému. Je jasné, že pán má hlavní, poslední a jediné slovo. Není omezen žádnými pravidly, nikomu se nezodpovídá a má naprostou svobodu konat a jednat podle svého uvážení. Může si zahrávat se životem každého, kdo ve vesnici žije. Vlastní půdu, zvířata, vodu, věci a lidi, a tak indián nemá možnost namítat, že by mu pán něco nebo někoho vzal či ukradl, naopak mu nezbyvá než to poníženě tolerovat.

Shodná je i povaha mužů. Jejich povýšenost, krutost a bezcitnost v indiánech vyvolá strach, který je silnější, než pokus o odpor nebo odplatu. Indián se bojí vzepřít, a tak ve většině případů zůstává bázlivý a poslušný, přestože někdy odchází naprosto zničený, a navíc s pláčem. Indiáni jsou někdy natolik zděšení jen při pohledu na jejich pána, že ztrácí poslední zbytky přirozenosti a stávají se z nich chodící mrtvoly, které se k životu probouzí jen v nepřítomnosti tyрана.

Dalším jednoznačným rysem je surové zacházení s indiánským obyvatelstvem. Indián je oběť, která musí vytrpět zruďného chování pána, a to někdy zcela bezdůvodně. Sebemenší rozrušení tyрана vyústí v násilné a nelidské zacházení z živými bytostmi. Trest, který indiány může potkat, je zbičování, znásilnění, vězení, smrt milovaného zvířete nebo dokonce i ztráta vlastního života.

Indiáni prožívají utrpení a nemají prostředky, kterými by se mohli bránit. Nechají si ubližovat, cítí se bezradní, bezmocní, méněcenní a ztrácí sebeúctu. Nedovolí si pána znepřátelit, protože pod jeho pevnou rukou raději chtějí přežít než zemřít. Indián je obětí a pán tyranem. V povídkách jednoznačně vnímáme motiv násilí, krutosti, surovosti, bolesti a nespravedlnosti, kterou indiáni musí snášet. „*Agua* je Arguedasova první sbírka povídek, zahrnující *Agua*, *Los Escoleros*, *Warmá Kuyay*, a zabývá se především tématem sociálního násilí, nespravedlnosti a podřadného postavení člověka ve společnosti.“⁷⁸ V případě novely *Diamantes y pedernales* se motivy opakují. „Tisíce indiánů podléhá tyranii pána z Lambry, Aparicia, poslouchají ho a bezmezně se ho bojí...“⁷⁹

Nemilosrdný přístup k domorodému obyvatelstvu a podřadné postavení indiána, který nemá žádná práva a ani zastání, považují za reprezentativní prvek, nejen těchto příběhů, ale i celé indigenistické tvorby, který nelze opomenout.

⁷⁸ HUMÁN,2004, s.54 (*Agua es el primer libro de cuentos de Arguedas, integrado por Agua, Los Escoleros, Warmá Kuyay*, aborda, fundamentalmente, los temas de la violencia social, la injusticia y el forasterismo.)

⁷⁹ ARGUEDAS, José M. *DIAMANTES Y PEDERNALES*. Peru: Horizonte. 2011. s.11 (Sometidos a la tiranía del señor de Lambra, de don Aparicio, mil indios le obedecen y temen sin medida...)

Srov. FORGUES, Roland. *JOSE MARIA ARGUEDAS DEL PENSAMIENTO DIALECTICO AL PENSAMIENTO TRAGICO HISTORIA DE UNA UTOPIA*. Lima: Horizonte. 1989. s.339

Srov. LEÓN,2015, s.33

Výsostný prostor indiána

Andská příroda rozhodně není jen ozdobou děje, ale naopak se stává velmi podstatnou součástí každé prózy. Je pevně svázaná s indiánským (kečuánským) světem a představuje ve všech čtyřech příbězích prostor, který indián respektuje a uctívá. Dokonce se k němu někdy i přímo iracionálně upíná. Je přesvědčený, stejně jako byl José María Arguedas, že všechny její části, například hory, kopce, řeky a kameny, mají duši, a proto s ní dokáže komunikovat. Mezi přírodou a indiánem vzniká velmi blízký a harmonický vztah, doslova s ní souzní. Považuje ji nejen za svůj domov, ale i za součást své vlastní identity. Příroda nebo krajina reprezentuje místo, ve kterém se indián cítí být sám sebou a může odhalit svou pravou tvář.

Posvátnost a symbolika přírody

Symbolika některých přírodních prvků napomáhá lépe pochopit až magickou podstatu přírody, a proto ji nelze opomenout ani v této diplomové práci.

Prvním elementem, který se v přírodě nachází v mnohých formách, je voda. Díky vlastnosti měnit skupenství se nachází v pozemském i mimo pozemském prostoru, takže dokáže překonat všechny pomyslné hranice, a navíc se nikdy nemůže úplně vytratit. „Tato schopnost permanentně existovat v různých rovinách činí z vody symbol, který představuje nesmrtelnost kečuánského světa.“⁸⁰ Ovšem pro indiány voda představuje i další nenahraditelnou kapalinu. „V kečuánsko-andském světě je vzácná tekutina, stejně významná jako samotný život, krvi, která proudí v žilách kopců (v podobě řeky, vodopádu...).“⁸¹ Řeka tedy symbolizuje žílu světa, takže je dárce života. Mnohé silné toky, reprezentované především řekou Apurímac, dokázaly roztržít i ty nejtvrďší horniny (diamant a pazourek) na vrcholcích Andy a vytvořit průrvy, aby z nich mohly vyvěrat další průzračné prameny. Důležitý je i zvuk nebo šum vody, který je stejně posvátný.

Podobně podstatné jsou také kopce a hory, které se vyvyšují nad jednotlivými vesnicemi. Jejich majestátní vzhled jim dodává nesmírné vážnosti, a tak je indiáni uctívají. Považují je za opravdové patrony a vládce jejich světa. „Pro domorodé obyvatelstvo, los wamanis (hory)

⁸⁰ HUMÁN,2004, s.208-209 (Esta cualidad de vivir en los diferentes planos hace del agua un símbolo que representa la inmortalidad del mundo quechua.)

⁸¹ HUMÁN,2004, s.207-208 (En el mundo quechua-andino, este líquido preciado es la sangre que recorre por las venas de los cerros (en forma de río, cascada...), tan importante como la vida misma.)

představují druhého Boha (Inkarri je prvním bohem...Stvořil vše, co existuje na zemi). Chrání lidskou bytost. Z nich vytéká voda-krev, která umožňuje život.“⁸²

Dalším nepostradatelným prvkem je kámen. Nesmrtelné mluvící tělo kečuánského světa. Dokáže zprostředkovat spojení s minulostí a znovu ji vdechnout život. „Rumi, kámen, jako symbolický prvek andského světa, je základ, na němž je vybudována a rozvíjena kečuánská kultura, představuje kulturní paměť nashromážděnou v průběhu dějin. V něm se ukrývají události věků.“⁸³ Zároveň přetrvává věčnost, a tak je možné kdykoliv navázat na odkaz předků, a proto se stává i příslibem budoucnosti.

Významná je i existence různých druhů rostlin a především stromů. Ty, stejně jako voda, propojují pozemské i mimo pozemské úrovně. Listy umožňují kontakt s prostorem nad námi, kmen je srostlý se zemí a jeho kořeny pokračují pod zem. To znamená, že rostliny i stromy mají schopnost hluboce porozumět realitě, která je obklopuje. Samozřejmě ta nikdy není stejná. „Sachakuna, stromy, kterých se Arguedas ujmul, aby je zachránil jako symboly kečuánsko-andského světa, plní v jeho vyprávění nejrůznější role v závislosti na umístění a dramatickém okamžiku v úryvku.

Příroda očima indiána

Zaprvé indián přírodu vnímá jako další živou bytost a přisuzuje jí běžné lidské vlastnosti. V povídce *Agua* začneme u popisu dvou kopců, které dělí řeka Viseca. „Los indios miraban a uno y otro cerro, los comparaban, serios, como si estuvieran viendo a dos hombres.“⁸⁴ Dokonce obě mají své jméno a svůj charakter. Kanrara působí mrzutě a našťvaně, zatímco Chitulla vypadá klidně a vyrovnaně. Jsou rivalové, a tak i mezi indiány probíhají dohady, který z kopců je mocnější. Pro jedny je vítěz Kanrara. „¿Kanrara? Tayta Kanrara le gana a Chitulla, más rabioso es.“⁸⁵ Ale druzí mají opačného favorita. „¿Y Chitulla? A su barriga seguro entran cuatro Kanraras.“⁸⁶

⁸² HUMÁN,2004, s.197 (Para los indígenas, los wamanis (montañas) son el segundo Dios (el primer Dios en Inkarri...Él hizo todo cuanto existe en la tierra). Ellos protegen al ser humano. De ellos brota el agua-sangre que hace posible la vida.)

Srov. FLORES FERNÁNDEZ, Jhonny E. *Trabajo DE INVESTIGACIÓN PURA JOSÉ MARÍA ARGUEDAS Y SU ENTUSIASMO POR UNA LITERATURA INDIGENA*. Lima: Independencia. 2011. s.25,26

⁸³ HUMÁN, 2004, s.203 (El rumi, la piedra, como elemento simbólico del mundo andino, constituye la base sobre la que se edifica y desarrolla la cultura quechua, representa la memoria cultural acumulada a lo largo de la historia. En ella el tiempo guarda los acontecimientos.)

⁸⁴ ARGUEDAS,1974, s.25 (Indiáni hleděli na jednu i na druhou horu, vážně je porovnávali, jako by se dívali na dva muže.)

⁸⁵ ARGUEDAS,1974, s.24 (Kanrara? Vznesený Kanrara je zuřivější, zvítězí nad Chitullou.)

⁸⁶ ARGUEDAS,1974, s.25 (A Chitulla? Do jeho břicha se Kanrara vejde čtyřikrát.)

Lidské vlastnosti získává i slunce nebo obloha a také eukalyptus. „El tayta Inti quería, seguro, la muerte de la tierra, miraba de frente, con todas sus fuerzas. Su rabia hacía arder al mundo y hacía llorar a los hombres.“⁸⁷ Nejen slunce, ale i jasná obloha se stává oživlou bytostí. „Su alegría chocaba con nuestros ojos, llegaba a nuestro adentro como risa de enemigo.“⁸⁸ Jako poslední statečný, který odolává nepříznivým podmínkám, působí eukalyptus rostoucí na náměstí. „El eucalipto del centro de la plaza parecía sudar y miraba humilde al cielo.“⁸⁹

Barvité popisy, ve kterých příroda už neožívá, jednoznačně vystihují i momentální atmosféru. Nesnesitelné vedro doslova týrá všechno a všechny v okolí.

Parecía que el sol estaba quemando el corazón de los cerros; que estaba secando para siempre los ojos de la tierra. A ratos se morían los k'erk'ales y las retamas de los montes, se agachaban humildes los grandes molles y los sauces cabezones de las acequias. Los pajaritos del cementerio se callaron, los comuneros también, de tanto hablar, se quedaron dormidos.⁹⁰

V jiných případech krajina vyjadřuje náladu domorodého obyvatelstva. Například zelená a úrodná pampa, ve které si vítr doslova zahrává s kukuřicí, vzbuzuje v indiánech lásku k přírodě. Bohužel jindy ani snová a dokonalá scénérie nemůže odbourat pocit lítosti, nespokojenosti a zatrpklosti, kterou vnímá i malý chlapec Ernesto.

Alegremente el sol llegó al tejado de las casitas del pueblo. Las copas altas de los saucos y de los eucaliptos se animaron; el blanqueo de la torre y de la fachada de la iglesia, reflejaron hacia la plaza una luz fuerte y hermosa. El cielo azul hasta enternecer, las pocas nubes blancas que reposaban casi pegadas al filo de los cerros; los bosques grises de k'erus y k'antus que se tendían sobre los falderíos, el silencio de todas partes, ..., produjeron en mi ánimo una de esas penas dulces que frecuentemente se siente bajo el cielo de la sierra.⁹¹

⁸⁷ ARGUEDAS, 1974, s.36 (Vznešený Inti, zajisté, chtěl smrt země, se všech sil zíral přímo před sebe. Jeho vztek rozpálil svět a rozplakal lidi.)

⁸⁸ ARGUEDAS, 1974, s.36 (Její radost se střetla s naším pohledem, zasahovala naše nitro jako smích nepřítel.)

⁸⁹ ARGUEDAS, 1974, s.39 (Eukalyptus uprostřed náměstí vypadal, že se potí, a hleděl pokorně k nebi.)

⁹⁰ ARGUEDAS, 1974, s.36 (Zdalo se, že slunce spaluje srdce kopců, že navždy vysušuje oči země. Po chvíli umírali stromy a krušina na kopcích, pokorně se skláněli velké trnité keře a košaté vrby v zavlažovacích kanálech. Ptáčci utichli, lidé z mnohého rozmlouvání usnuli.)

⁹¹ ARGUEDAS, 1974, s.17 (Slunce radostně vystoupalo až na střechy domků ve vesnici. Vysoké koruny vrb a eukalyptů ožily: omítka věže a fasáda kostela odrážela směrem k náměstí silné a příjemné světlo. Až dojemně modrá obloha, pár bílých mráčků, které se usadily skoro přilepené na vrcholku kopce; nevýrazné lesy z rostlin k'erus a k'antus, které se rozprostíraly na vrcholcích kopců, všudypřítomné ticho, ... vyvolaly v mé duši takový příjemný smutek, který se často pocituje pod horskou oblohou.)

V neposlední řadě je důležitý prostor divoké a vzdálené pampy, protože ten je považován za klidné a mírumilovné místo, ve kterém se všichni indiáni konečně dočkají podpory a pochopení. „Utek' pampa: indios, mistis, forasteros o no, todos se consuelan, cuando la divisan...!“⁹² Pampa představuje nové útočiště, do kterého se nakonec utíká schovat i malý chlapec Ernesto. Doufá, že konečně začne žít spokojený život. „Nunca la pampa de Utek' es triste; lejos del cielo vive: aunque haya neblina negra, aunque el aguacero haga bulla sobre la tierra, Utek' pampa es alegre.“⁹³

I v druhé povídce *Los Escoleros* přírodě dominuje posvátný kopec Ak'chi, který se zvedá dvě míle od vesnice Ak'ola. Široko daleko neexistuje jiný výrazněji vyčnívající kopec, a proto se právě Ak'chi považuje za jediného opravdového vládce, který panuje všem a ovládá všechno, co má v dohledu. Indiáni ho navíc považují za další živou bytost, což dokazují i zvláštní zvěsti, které mezi nimi kolují.

En la noche, dicen, se levanta a recorrer sus tierras, con un cuero de cóndor sobre la cabeza, con chamarra, ojotas y pantalón de vicuña. Muchos arrieros y viajeros cuentan que lo han visto; alto es, dicen, y silencioso; anda con pasos largos, y los riachuelos juntan sus orillas para dejarle pasar.⁹⁴

Druhý přírodní prvek obestřený tajemstvím je obrovský kámen Jatunrumi. Legenda praví, že tento balvan je čas od času schopný pozřít malého indiánského chlapce. Jako by měl některé části lidského těla a mohl oživnout. „Me pareció que de un rato a otro iba a abrirse una boca negra y grande en la cabeza de Jatunrumi y que me iba a tragar.“⁹⁵

Další obživlý prvek, tentokrát bez souvislosti s tajuplným pozadím, je například slunce, které má milou a usměvavou tvář. „El cielo estaba limpio y el sol alumbraba, como riéndose de verdad.“⁹⁶ Nebo silný a intenzivní déšť, který podle indiánů někdy až rozjařeně plesá. „El aguacero empezó a bailar sobre la tierra, me golpeaba sobre las orejas y en la espalda.“⁹⁷

Opět se můžeme zaměřit i na věrný popis přírody. Nejprve vnímáme její drsnější stránku, která se odkrývá těsně před začátkem silného lijáku.

⁹² ARGUEDAS, 1974, s.44 (Utek'pampa: indiáni, mišenci, cizinci nebo ne, všichni se utěšují, když ji vidí...!)

⁹³ ARGUEDAS, 1974, s.44 (Utek' pampa nikdy není smutná; je vzdálená nebi: i když je černá mlha, i když liják lomozí na zemi, Utek' pampa je radostná.)

⁹⁴ ARGUEDAS, 1974, s.53 (Říká se, že v noci vstává, aby si s kůží kondora na hlavě, s bundou, se sandály a s kalhotami z lamy prošel svůj kraj. Mnozí kočí i cestující vyprávěli, že ho viděli; prý je vysoký a mlčenlivý; kráčí dlouhými kroky, a břehy říček se spojují, aby ho nechali projít.)

⁹⁵ ARGUEDAS, 1974, s.66 (Připadalo mi, že se černá a velká pusa na hlavě Jatunrumi každou chvíli otevře a že mě spolkně.)

⁹⁶ ARGUEDAS, 1974, s.85 (Obloha byla jasná a slunce zářilo, jako by se opravdu smálo.)

⁹⁷ ARGUEDAS, 1974, s.59 (Na zemi liják začal tančit, bušil mi do uší a do zad.)

Las nubes bajaban poco a poco hasta colocarse a la verdadera altura, desde donde sueltan el granizo primero y después la lluvia. El cielo negro, ya casi sin luz, asustaba; en el filo de los cerros lejanos ya empezaba el aguacero, como un tul blaquizco; el viento silbaba, como siempre, antes de la lluvia. Las calles estaban sin gente y sin animales; los berracos mostrencos y los perros estarían en sus casas y en la cocina de sus dueños. Gran cantidad de hojas verdes, paja y basura, revoloteaba en el aire; el viento veloz, viento de lluvia, los revolvía y arrastraba hacia el río grande.⁹⁸

Na druhou stranu najdeme i líčení, která mají navodit přívětivou atmosféru. Noční obloha je krásně klidnou kulisou večerní indiánské zábavy. „Desde el fondo de la noche, las estrellas pestañeaban, sus lucecitas se quedaban ahí, pegadas en el cielo negro, sin alumbrar nada.“⁹⁹

Najdeme i úryvky, které reflektují city. Díky slunci, stejně jako v předchozí povídce, Juancha pocituje vnitřní štěstí, které se tentokrát naplno projevuje.

Ya el montón de alfalfa que había cortado era grande cuando en el lomo del “Jatun Cruz“ apareció el primer resplandor del sol; se extendió casi hasta la mitad del cielo y lo iluminó con su luz brillante y alegre. La salida del sol en un cielo limpio siempre me hacía saltar de contento. Dejé mi segadora y me senté sobre la carga de alfalfa para esperar al tayta Inti.¹⁰⁰

Ovšem přírodní element může sloužit i jako prostředek pro vyjádření nenávisti. Tuto funkci plní oválný pomalovaný kámen, který má připomínat hlavu (“uma“) Cipriána. „Me agaché como en el barranco de Wallpamayu, agarré la piedra por una punta, encogí mi brazo, lo templé bien, y tiré después. La piedra se despedazó en un filo de la „uma“, mordiéndole el extremo de la frente.“¹⁰¹ Stejně jako Ernesto, tak i Juancha se obrací ke krásné přírodě, aby si alespoň na chvíli mohl ulevit od bolesti a smutku. Po výprasku bičem se krajina stává skrýš, ale i útočištěm, ve kterém čerpá novou sílu k životu.

⁹⁸ ARGUEDAS,1974, s.57 (Mraky pomalounku klesaly, dokud se nezastavily ve správné výšce, odtud z nich nejprve padaly kroupy a potom déšť. Černá obloha, už skoro bez světla, děsila; na vrcholcích vzdálených kopců už začal liják, jako bělavý týl; vítr, jako vždycky, před deštěm hvízdal. Ulice byly bez lidí a bez zvířat; prasata a psi nejspíše byli ve svých boudách a v kuchyni svých pánů. Velké množství zeleného listí, sláma a smetí poletovalo vzduchem; silný vítr doprovázený deštěm to rozvířil a zanesl směrem k velké řece.)

⁹⁹ ARGUEDAS,1974, s.77 (Z hlubin noci mrkali hvězdy, jejich záře ustávala, přilepené na černé obloze, nic neosvětlovaly.)

¹⁰⁰ ARGUEDAS,1974, s.64 (Už byla veliká hromada vojtěšky, kterou nasekal, když se na hřbetu “Jatun Cruz“ objevil první sluneční svit; sahal skoro až do poloviny oblohy a tu ozářil svým lesklým a jasným světlem. Z východu slunce na jasné obloze jsem vždycky skákal radostí. Položil jsem své sekací náčiní a sedl jsem si na náklad vojtěšky, abych na slunce počkal.)

¹⁰¹ ARGUEDAS,1974, s.58-59 (Skrčil jsem se stejně jako v rokli Wallpamayu, popadnul jsem kámen za jednu hranu, pokrčil jsem ruku, uvolnil jsem ji a potom jsem hodil. Kámen se na jednom okraji roztříštil, tak že se uštípló čelo “hlavy“.)

Todo el mundo parecía contento. En la cabecera de Ak'ola, el agua de Jatunkocha, de la cual tomaba el pueblo, se arrojaba cantando sobre la roca negra. Me senté a la orilla del camino. -Ak'ola es bonito. El fresco de la mañana, la alegría de la quebrada madre, me consolaban de nuevo.¹⁰²

Shodně i ve třetí povídce, kterou je *Warma Kuyay*, na vesnici dohlíží kopec s názvem "Chawala".

LLegué al pie del molino, subí a la pared más alta y miré desde allí la cabeza del "Chawala": el cerro, medio negro, recto, amenazaba caerse sobre los alfalfares de la hacienda. Daba miedo por las noches; los indios nunca lo miraban a esas horas y en las noches claras conversaban siempre dando las espaldas al cerro. -¡Si te cayeras del pecho, tayta "Chawala", nos moriríamos todos!¹⁰³

Příroda se v noci probouzí a známé prostředí se díky živému popisu mění k nepoznání. Člověk může vidět jiné věci a zaslechnout doposud neznámé zvuky, které ve dne nepostřehne. „Los cerros ennegrecieron rápidamente, las estrellitas saltaron de todas partes del cielo; el viento silbaba en la oscuridad, golpeándose sobre los duraznales y eucaliptos de la huerta; más abajo, en el fondo de la quebrada, el río grande cantaba con su voz áspera.“¹⁰⁴ Dokonce i stromy se protahují pouze při měsíci. „...los árboles, rectos, silenciosos, estiraban sus brazos al cielo.“¹⁰⁵

Stejně jako ve dvou předchozích textech, tak i tentokrát v příběhu *Warma kuyay* příroda v malém chlapci vyvolává pocit štěstí a dopřává mu klid. „...viví alegre en esa quebrada verde y llena del color amoroso del sol.“¹⁰⁶

A konečně se dostáváme k novele *Diamantes y pedernales*, ve které hory překvapivě přichází o své výsadní postavení. Neřadíme je mezi výrazné a významné přírodní elementy příběhu, ale zároveň jim nemůžeme odeprít jejich vzácnou hodnotu, což dokazuje jediná

¹⁰² ARGUEDAS, 1974, s.69 (Celý svět vypadal spokojeně. Na začátku Ak'oly se z laguny Jatunkocha, ze které pila vesnice, kolem černé skály chrlila zpívající voda. Sedl jsem si na kraj cesty. Ak'ola je krásná. Svěží ráno, radost z bystřiny mě opět utěšila.)

¹⁰³ ARGUEDAS, 1974, s.102 (Došel jsem na kraj mlýna, vyšel jsem na nejvyšší kopec a odtamtud jsem se podíval na hlavu "Chawaly": skoro černý prudký kopec vyhrožoval, že padne na pole vojtěšky poblíž panství. V noci naháněl strach; indiáni se na něj nikdy v tuhle dobu neřvali a při jasných nocích si vždycky povídali zády ke kopci.)

¹⁰⁴ ARGUEDAS, 1974, s.106 (Kopce rychle zčernaly, hvězdy ze všech stran vyskočily na oblohu; vítr ve tmě pískal a narážel do broskvoní a eukalyptů v sadech; dole na konci rokle velká řeka zpívala svým drsným hlasem.)

¹⁰⁵ ARGUEDAS, 1974, s. 107 (...rovné a mlčenlivé stromy natahují své ruce až k nebi.)

¹⁰⁶ ARGUEDAS, 1974, s.108 (...žil jsem šťastně v zelené a barvou milujícího slunce naplněné roklině.)

zmínka o kameni z posvátné hory. „Si regresas, te reventaré la cabeza con estas piedras del auki.“¹⁰⁷

Naopak převažuje krajina protkaná mnohými říčkami a potoky. Ty se postupně slévají, takže vznikají široké toky, které se později stávají přítokem samotné Amazonky. Rozsáhlé oblasti Apurímac dominují zejména následující dvě velké řeky:

Apurímac está cruzado por los ríos más profundos y musicales del Perú; ríos antiguos, poderosos, de corrientes de acero, que han cortado los Andes en su parte más alta-pedernales y diamantes-, hasta formar abismos a cuyas orillas el hombre tiembla, ebrio hondura, contemplando las corrientes plateadas que se van, entre bosques colgantes.¹⁰⁸

Podstatné jsou i různé kaskády a vodopády, protože mají moc jednou za rok chrlit vodu, která vydává zázračný a naprosto neobvyklý zvuk. „¡Solo esa noche el agua crea melodías nuevas al caer sobre la roca y rodando en su lustro cauce! Cada maestro arpista tiene su pak'cha secreta.“¹⁰⁹ Další neuvěřitelné historky o nadpřirozených jevech se vztahují i k vyprahlé náhorní plošině. Nebezpečné místo v každém vyvolává strach.

El arpista fue cobrando valor mientras cruzaba la meseta en la que, según la leyendas, vivían monstruos voraces, arrojadores de fuego. Si el silencio no lo había diluido, si su corazón seguía latiendo, si no había saltado de los lagos tropas de toros y serpientes encrespadas para enloquecerlo con sus bramidos y arrastrarlo, él podía vencer ya a todos los demonios de la tierra.¹¹⁰

Příroda může být nesmírně působivá i proto, že v určitých momentech jsou některým přírodním prvkům přiřazeny různé dovednosti nebo schopnosti lidí a zvířat. Všechno okolo najednou ožívá. Mraky jako by měly nohy, když po obloze poseté hvězdami uhání z jedné strany na druhou. Jejich rychlé přesuny poblázní i žáby v jezerech a lagunách. Se alocaban, quizá porque las nubes corrían y bajaban, a veces hasta el suelo;¹¹¹ Exotické rostliny naopak

¹⁰⁷ ARGUEDAS,1994, s. 17 (Jestli se vrátíš, tak ti rozbiji hlavu s těmito božskými/vzácnými kameny.)

¹⁰⁸ Srov. ARGUEDAS,1994, s.37-38(Apurímac protínají dvě nejhlubší a nejzvučnější řeky Peru: pradávne a mocné řeky se silnými proudy, které si na vrcholcích And- z diamantu a křemenu-prorazily cestu tak, že vytvořily propasti na jejichž okrajích se člověk opojený hloubkou chvěje a pozoruje stříbrné proudy, které se táhnou mezi stromy zavěšenými ve svahu.)

¹⁰⁹ ARGUEDAS,1994, s.19 (Pouze tuto noc voda produkuje nové melodie, když padá ze skal a valí se lesklým korytem. Každému mistrovskému harfistovi se dostane jeho posvátné vody.)

¹¹⁰ ARGUEDAS,1994, s.18 (Harfista sbíral odvahu, zatímco přecházel náhorní plošinu, na které, podle legend, žily nenasytne příšery chrlicí oheň. Kdyby ho nerozptylovalo ticho, kdyby jeho srdce stále tlouklo, kdyby z jezer nevyskakovaly stáda býků a stočení hadí, aby ho připravili o rozum řvaním a zmocnili se ho, tak by mohl zvítězit nad všemi démony země.)

¹¹¹ ARGUEDAS,1994, s.49-50 (Šílely, možná proto, že mraky běhaly a skláněly se někdy až k zemi;)

projevují emoce, když je někdo vytrhává ze země. „Para tener una flor de sanki en las manos había que bajarla a hondazos o derribar el tallo espinoso, que lloraba.“¹¹²

Dalším bodem je líčení krajiny, které tentokrát vede k nastínění atmosféry. Jeden z úryvků zprostředkovává čtenáři ojedinělý obraz jedné jasné noci za svitu měsíce a hvězd.

Los bosques de retama perfumaban el campo. Se veían las flores como claras manchas a las orillas del río. La luna menguante no opacaba a las estrellas, iba acercándose a filo de los montes, en un extremo de cielo despejado; bajo su luz tranquila brillaban las estrellas sin herir tanto. Nunca se funden las cosas del mundo como en esa luz. El resplandor de las estrellas llega hasta el fondo, a la materia de las cosas, a los montes y ríos, al color de los animales y flores, al corazón humano, cristalinamente; y todo está unido por ese resplandor silencioso.¹¹³

Ovšem příroda dokáže být i drsná a nehostinná. Vyprahlá nekonečná náhorní plošina se jeví jako protivné depresivní místo, ze kterého doslova sálá napětí. Převládající ticho neuklidňuje, ale deprimuje. „Ambos scrutaban los confines sin pensar ya en nada. Los insondables ojos con una sola expresión: el anhelo de vencer la distancia; de cruzar ese mundo extraño, devorado por los silencios, por la resonancia del graznido de los patos.“¹¹⁴

Jindy některé přírodní elementy vzbuzují v člověku různé pocity. Nejdříve se zmíním o těch ryze pozitivních. Například při sběru vzácných květin, které rostou pouze ve vysokohorských oblastech, každého mladého muže něco nepopsatelného příjemně zahřeje přímo u srdce. Mladík si uvědomuje, že je zamilovaný. „El corazón humano se enciende al encontrarlas. Quien las descubre junto a los desiertos cegadores de nieve, vibra dulcemente y se arrodilla.“¹¹⁵ Aparicio se rozhodne tyto květy získat pro mladou dívku Adelaide, která je z daru naprosto u vytržení. „Los diez ramos formaron uno muy grande en sus brazos. Su rostro fino aparecía entre las flores, resplandeciente de alegría.“¹¹⁶ Lásku, radost, a dokonce i vášeň v člověku probouzí i úžasná scenérie laguny Ocobamba. „En la laguna de Ocobamba otro forastero más será

¹¹² ARGUEDAS, 1994, s.10 (Aby držel květ sanki v ruku musel ho sestřelit prakem nebo utrhout trnitý stonek, který plakal.)

¹¹³ ARGUEDAS, 1994, s.35-36 (Krajinu provoněly košťálové lesy. Květiny byly vidět jako jasné fleky na březích řeky. Couvající měsíc nezastiňoval hvězdy, přibližoval se k vrškům hor, na jedné straně jasné oblohy; pod jeho mírným světlem se hvězdy blýskaly, aniž by příliš zářily. Nikdy věci na zemi nespływají jako v tomto světle. Třpyt hvězd jasně proniká až k jádru, do hmoty věcí, do hor a řek, do barvy zvířat a květin, do lidského srdce; a všechno je tímto klidným třpytem sjednoceno.)

¹¹⁴ ARGUEDAS, 1994, s.17 (Oba prozkoumávali kraj a o ničem už nepřemýšleli. Nevyzpytatelné oči vyjadřující jedině: touhu překonat vzdálenost; přejít tento zvláštní svět pohlcený tichem nebo ozvěnou kvákajících kachen.)

¹¹⁵ ARGUEDAS, 1994, s.29 (Když se najdou, tak lidské srdce vzplane. Kdo je objeví blízko pouští zaslepených sněhem, tak se roztomile zachvěje a poklekne.)

¹¹⁶ ARGUEDAS, 1994, s.30 (V jejím náručí všech deset kytek tvořilo jednu velkou. Její jemná tvář, která zářila radostí, se objevila mezi květinami.)

ahogado por el amor.“¹¹⁷ Ovšem někdy dokáže člověka rozveselit pouhá představa přírody. Cítí se šťastně, aniž by se v krajině přímo nacházel.

En la mente de Mariano brillaba la grand piedra de kacharpariy-pata (andén de las despedidas) con todas sus flores. Desde la cima de esa piedra él ahuyentaba a los pájaros con el tronar de su honda y con sus gritos. Los pájaros volaban exhibiendo sus plumas amarillas, negras, verdes y rojas. Y él se reía, bailaba y daba algunos saltos de regocijo.¹¹⁸

Naopak někdy může první dojem z krajiny člověka vyděsit, zklamat nebo zaskočit. Irma se cítí zdrceně a lituje se, když rozpozná údolí, ze kterého v dětství utekla. „¡Soy una pobrecita! – se inclinó, abrazándose del caballo, de su oloroso cuello.“¹¹⁹ Neunese tíhu okamžiku a po chvíli se rozpláče. „Puedes llorar mientras la yegua va al paso.“¹²⁰ V jiných případech se nějaký prostor považuje za dokonalý a originální. V tomto příběhu se místní rádi pyšní právě lagunou pro zamilované. Ta je raritou v celém kraji. „La laguna de Ocobamba era motivo de orgullo para la gente del distrito.“¹²¹

Překrásná Ocobamba se nadále pokládá za oázu klidu, ve které každý indián může načerpat nové síly. „Ningún viajero del pueblo había visto en otras regiones lugar más hermoso para el descanso y los juegos de grandes y chicos.“¹²² Znovu se příroda, tentokrát zastoupena příkladem laguny, stává útočištěm. Avšak pro některé indiány může být také přirozenou skrýš, možná i domovem. Dozvídáme se, že Mariano, mladík indiánského původu, byl krajinou mnoho let neustále obklopen, a tak s ní hluboce souzní. „Mariano había crecido bajo la protección de un río pequeño, al pie de una tibia montaña, con árboles bajos, y yerbas que florecían desde enero y morían con el calor y la sequía del junio.“¹²³

Mariano reprezentuje indiána, který má velmi úzký, až intimní vztah k přírodě. Mezi vesničany je proslulý tím, že dokáže vnímat energii země, všech přírodních elementů. „Está inclinando para la tierra, como si fuera de plomo-exclamó la señora;“¹²⁴ Všichni ho vnímají

¹¹⁷ ARGUEDAS,1994, s.33 (V laguně Ocobamba další cizinec bude utopený láskou.)

¹¹⁸ ARGUEDAS,1994, s.15 (V myslí Mariana velký kámen z kacharpariy-pata (chodník na rozloučenou) se všemi svými květy zářil. Z vršku toho kamene odháněl ptáky rachotem praku a svým křikem. Ptáci lítali a předváděli svá žlutá, černá, zelená a červená brka. A on se smál, tančil a skákal radostí.)

¹¹⁹ ARGUEDAS,1994, s.36 (Jsem chudinka! – sklonila se a objímala zapáchající krk koně.)

¹²⁰ ARGUEDAS,1994, s.36 (Můžeš plakat, zatímco přidá do kroku.)

¹²¹ ARGUEDAS,1994, s. 31 (Laguna Ocobamba byla pro lidi z kraje důvod k hrdosti.)

¹²² ARGUEDAS,1994, s.31 (Žádný návštěvník vesnice v jiných regionech neviděl tak krásné místo k odpočinku a k hrátkám pro velké.)

¹²³ ARGUEDAS,1994, s.10 (Mariano vyrostl pod ochranou malé řeky, na úpatí jedné hory, s nízkými stromy a cesmíny, které rostly od ledna a umíraly s červnovým vedrem a suchem.)

¹²⁴ ARGUEDAS,1994, s.47 (Přiklání se k zemi, jako by byl z olova – vykřikovala paní;)

jako podivína bez přátel. Kamarádi se pouze s malou poštolkou, kterou nosí zpravidla na svém rameni. „-¡Son amigos! ¡Se entienden! ¡La misma alma tienen, seguro! – exclamaba Antolín, observando que en esos instantes de regocijo, Mariano y el cernícalo no dejaban de mirarse -. El corazón del« Upa »está palpitando como si fuera killincho (cernícalo); ...“¹²⁵

Samotné rozdělení podkapitol napovídá, že bylo potřeba hned na počátku uvést dvě základní, ale odlišné roviny, které definují význam přírody v povídkách. V první byla ve zkratce uvedena obecná symbolika jednotlivých elementů, která je neměnná a udává naprosto přesnou podstatu přírody v kečuánsko-andském světě. Potvrzuje důležitost a vzácnost přírodních elementů.

V druhé části rozboru je důležitý spíše smysl přírodních elementů v daných povídkách. Na základě provedené analýzy je uvedeno pět funkcí, charakteristik, které se ve všech příbězích shodně opakují. Zaprvé můžeme tvrdit, že ve všech příbězích v sobě některé netečné, nehybné a bezvládné složky přírody ukrývají život, takže přírodu chápeme jako další živou bytost. V první povídce (*Agua*) existuje eukalyptus vzhlížející k nebi nebo slunce mající našťvaný výraz, v druhé (*Los Escoleros*) se slunce usmívá nebo déšť tancuje, v třetí (*Warma Kuyay*) se dočteme o zpívající řece a v novele *Diamantes y pedernales* po obloze běhají mraky. „...všechno na zemi má život, má duši, má přívětivé srdce a chápajícího ducha, všechno: řeky, hory, kopce, rostliny, zvířata, nebe, kámen ...“¹²⁶ Podobné tvrzení uvádí i další literární kritik Carlos Huamán. „Můžeme tvrdit, že přírodě jsou přiřazovány lidské atributy. V kečuánském myšlení to není tak, že by příroda byla polidštěna, nýbrž že, stejně jako člověk, má také vlastní život;“¹²⁷

Avšak stojí za zmínku, že motiv živé přírody se v příbězích *Agua*, *Los Escoleros* i *Warma Kuyay* prolíná i s tajemnými historkami, kterými jsou některé přírodní prvky obestřeny a zahaleny. Podle pradávnej legendy na sebe všechny kopce, jmenovitě Chitulla, Kanrara, Ak'chi a Chawala, berou podobu člověka a v očích indiánů získávají lidské atributy. Také zrádný balvan Jatunrumi oplývá schopností jednou za čas požírat malé školáky, kteří se pokouší vyškrábat na jeho vrchol.

¹²⁵ ARGUEDAS,1994, s.16 (Jsou kamarádi! Rozumí si! Určitě mají stejnou duši! -vykřikoval Antolín, když pozoroval, že ve chvílích radosti se na sebe Mariano a poštolka nepřestávali dívat-srdce Mariana tlouklo jako by byl poštolka.)

¹²⁶ FLORES FERNÁNDEZ,2011, s. 25-26 (...todo lo que esta sobre la tierra tiene vida, tiene alma, tiene corazón acogedor y espíritu comprensivo, todo: los ríos, los montes, los cerros, las plantas, los animales, el cielo, la piedra...)

¹²⁷ HUMÁN,2004, s. 119 (Es decir, los atributos de lo humano son transferidos a la naturaleza. Para el pensamiento quechua no es que la naturaleza sea huamnizada sino que ésta, al igual que el hombre, cuenta también con vida propia;)

Naopak v případě posledního textu, novely *Diamantes y pedernales*, pozorujeme mnohem detailnější rozdíly. Oživlá příroda, příroda s nadpřirozenými jevy a posvátná příroda se poměrně striktně může rozlišit. Posvátné prvky neožívají, ale pouze se dozvídáme, že existují. Například na místo kopců jsou uctívány především výsostné řeky oblasti Apurímac. Nadále je nedotknutelná i samotná voda, která výrazně napomáhá vzniku originální melodie. I pouhá zmínka o svaté hoře, která je jinak v příběhu naprosto upozaděna, je dostačující pro uchování si v mysli, že příroda má svůj symbolický význam. Posvěcenou přírodu střídá krajina plná démonů a mimo pozemských stvůr. Náhorní plošinu obývají zvláštní příšery, a tak se z obyčejného místa stává mýtický prostor. A objevuje se také příroda oplývající lidskými vlastnostmi a schopnostmi. Mraky utíkají, jak bylo uvedeno výše, dále rostliny pláčou a země má lidský hlas.

Pokud se v rozboru posuneme k dalšímu bodu, tak zjistíme, že líčení přírody shodně ve všech povídkách napomáhá vystihnout atmosféru. Autor nastiňuje nevlídnost přírody. Zmiňuje neuvěřitelné vedro (*Agua*), drsné počasí těsně před lijákem (*Los Escoleros*), nebo vyprahlost náhorní plošiny (*Diamantes y pedernales*). Na druhou stranu krása panenské přírody většinou nejlépe vynikne ve světle večerních hvězd. (*Los Escoleros, Warma Kuyay, Diamantes y pedernales*).

Třetí význam krajiny je velmi blízký předešlému, ale s tím rozdílem, že přímo ovlivňuje postavy v příběhu. Různé popisy přírody mají v člověku vzkřísit negativní nebo pozitivní náladu či pocit. Kladné emoce štěstí, radosti a lásky se opakují ve všech příbězích. Někdy je vyvolá pohled na zarostlou pampou plnou zeleně, na překrásnou lagunu, na východ ranního slunce nebo na květiny. Zatímco ty negativní už jsou v každém příběhu odlišné. Objevuje se přehnaná pýcha (*Diamantes y pedernales*), vztek a nenávisť se probudí v malém chlapci, když vidí kámen, který připomíná hlavu tyrana (*Los escoleros*). A bohužel ani ranní paprsky ve vesnici San Juan, přestože probouzí naději, nemohou ze srdcí indiánů vypálit zatrpklost a smutek ze života. (*Agua*)

V neposlední řadě je příroda přirozeným domovem. Představuje klidné a mírumilovné místo, ve kterém indián v těch nejtěžších chvílích čerpá novou sílu k životu. Stává se útočištěm a poskytuje útěchu. „...domorodý člověk se cítí přírodou chráněný, osvícený, střežený...“¹²⁸

¹²⁸ ROMUALDO, Alejandro, ESCOBAR, Alberto, GUTIÉRREZ, Gustavo, MELIS, Antonio. *Arguedas: Cultura e Identidad Nacional*. Lima: EDAPROSPO. 1990. s.45 (...el hombre indígena se siente protegido, iluminado, guardado por la naturaleza...)

Radost indiána

Vylíčené oslavy, smuteční události, různé svátky, tance nebo písně citované v povídkách nepředstavují jen nějaké pozadí dějové linky, ale naopak reprezentují další základní pilíř kečuánsko-andského světa. Tyto popisy umožňují přiblížit reálný život indiána. Zejména díky hudbě, zpěvu a tanci pookřává indiánské srdce. Především melodií je indián denně obklopen, ať už vychází z různých hudebních nástrojů, anebo se jedná o zvuky přírody. Hudba je většinou doprovázena tancem, a proto se v rozboru povídek zaměřím zejména na tyto dva motivy.

V povídce Agua je klíčovou postavou muzikant Pantaleoncha, který hraje výborně na trubku. Její veselé a hlasité tóny rozproudili život ve vesnici. „Como todos los domingos, al oír la tocata del cholo, la gente empezó a llegar a la plaza.“¹²⁹ Z různých koutů přicházeli ženy, dívky, muži a chlapci, kteří hned po ránu oplývali veselou náladou. Především skupinka malých chlapců se velmi rozdováděla, když mladý hudebník zahrál jejich oblíbenou píseň. „Todos los escolares empezamos a bailar en tropa. Estábamos llenos de alegría pura, placentera, como ese sol hermoso que brillaba desde un cielo despejado.“¹³⁰

Ani ostatní se nakonec nedrželi zpátky. Strhlo se neřízené veselí. Dokonce i ženy, které si nejprve broukali jen sami pro sebe, se odhodlaly hlasitě zazpívat. „Muchas mujeres levantaron la voz y formaron un coro. Al poco rato, la plaza de San Juan estuvo de fiesta. En las caras sucias y flacas de los comuneros se encendió la alegría, sus ojos amarillosos chispearon de contento.“¹³¹ Z následujících citací je zřejmé, že hudba v indiánech probouzí pocit štěstí a radosti. Bohužel z hudebního nástroje může vycházet i pochmurná a smutná hudba, která odráží těžké momenty indiána. „Ahora sí, la tonada entraba en el ánimo de los comuneros, como si fuera el hablar de sus sufrimientos.“¹³²

Občas se Pantacha rozhodne zahrát hudbu, která představuje vzpomínku na vzdálenou oblast Wanakupampa, a tak všichni na náměstí ztichnou a naslouchají neznámým tónům. „Ahora, en la plaza del pueblo, desde el corredor lleno de gente, la corneta sonaba de otro modo: junto a la alegría del cielo, la música de las punas no entristecía, parecía más bien música de forastero.“¹³³

¹²⁹ ARGUEDAS, 1974, s. 17 (Jako každou neděli, když byla slyšet hudební skladba míšence, tak lidé přicházeli na náměstí.)

¹³⁰ ARGUEDAS, 1974, s. 18 (Všichni školáci začali v houfu tancovat. Byli jsme plní ryzí, příjemné radosti jako to krásné slunce, které zářilo z jasné oblohy.)

¹³¹ ARGUEDAS, 1974, s. 19 (Mnoho žen zvýšilo hlas a vytvořily pěvecký sbor. Po chvíli celé náměstí San Juan slavilo. Špinavé a vyhublé tváře vesničanů zčervenaly radostí, jejich žluté oči jiskřily štěstím.)

¹³² ARGUEDAS, 1974, s. 37 (Ano, teď melodie narušila náladu vesničanů, jako by vypovídala o jejich utrpení.)

¹³³ ARGUEDAS, 1974, s. 22 (Teď z ulice plné lidí, na náměstí vesnice, zněla trubka jinak: hudba vysokohorských plošin, vedle radostné oblohy, nezarmoutila, zdála se být spíše hudbou cizince.)

I v druhé povídce *Los Escoleros* tanec, hudba a zpěv přináší rozveselení. Tanec potřebují tři malí chlapci, aby se aspoň na chvíli přestali bát o svou milovanou krávu “Gringu”.

Me sentía ágil, retozón, diestro en el baile indio. Silbábamos la danza del “Untu”, padre de todos los danzantes de Lucanas; levantábamos en alto la mano derecha, como si lleváramos las tijeras de acero. Y zapateamos, olvidándonos de todo, como tres pichuchas alegres.¹³⁴

Na drsný život a krutého tyrana občas chtějí zapomenout všichni indiáni, a proto se oslavuje každá jeho nepřítomnost na statku. V těchto vzácných chvílích ve vesnici zavládne všeobecné veselí. Žena Cipriána, Josefa, dokonce všechny indiány v zábavě podporuje svou hrou na kytaru. „Por las noches había juego, griterío y música, hasta charango se tocaba. Muchas veces se reunían algunas pasñas y mak'tas del pueblo, y bailaban delante de la señora, rebosando alegría y libertad.“¹³⁵ Veselá melodie, kterou dokáže paní statku vyloudit z hudebního nástroje opravdu doslova vyzývá k tanci a zpěvu.

Doña Josefa es guitarrista de verdad. Las dos waynas (jóvenes) empezaron a bailar al estilo sanjuanino: el hombre con el pañuelo en alto, dando vueltas como gallo enamorado alrededor de la pasña; Margacha zapateaba en el mismo sitio, balanceando el cuerpo, coqueteando con Crisucha.¹³⁶

Ostatní vystoupení se zaujetím pozorují a dvojici svým potleskem povzbuzují. Také paní domu drnká stále silněji, a tak se postupně jeden po druhém připojují k rozjařenému páru.

Sin necesidad de aguardiente y sin chicha, doña Josefa sabía alegrarnos, sabía hacernos bailar. Los comuneros no eran callados y sonsos como delante del principal; su verdadero corazón le mostraban a ella, su verdadero corazón sencillo, tierno y amoroso.¹³⁷

¹³⁴ ARGUEDAS, 1974, s. 57 (Při indiánském tanci jsem se cítil čilý, dovádívý, šikovný. Vypískávali jsme tanec “Unty”, otce všech tanečnicků Lucanasu. Zvedali jsme do výšky pravou ruku jako bychom nesli ocelové nůžky. Podupávali jsme jako tři veselí vrabci a zapomněli jsme na všechno.)

¹³⁵ ARGUEDAS, 1974, s. 73 (V noci byla zábava, byl povyk a hudba, dokonce se hrálo i na charango. Často se scházeli některé dívky a někteří chlapci z vesnice, oplývali radostí a svobodou, a tančili před paní.)

¹³⁶ ARGUEDAS, 1974, s. 79 (Paní Josefa je opravdová kytaristka. Dva mladí začali tančit v sanjuanském stylu: muž se zdviženým šátkem se napařoval jako zamilovaný kohout před dívkou. Margacha podupávala na stejném místě, pohybovala tělem, koketovala s Crisuchou.)

¹³⁷ ARGUEDAS, 1974, s. 79 (Bez potřeby kořalky a chichi nás paní Josefa uměla rozveselit, věděla, jak nás roztancovat. Vesničané nebyli zamlklí a mdlí jako před pánem: ukázali jí jejich skutečné srdce, jejich skutečné, prosté, křehké, milující srdce.)

Ovšem od paní domu si vesničané mohou vyslechnout i truchlivé melodie. V první smutné písni večera se obrací k milovaným vysokohorským plošinám a ke specifickému druhu lam, které v indiánech vyvolávají vlídnou něžnost. A v té poslední se vrací k myšlenkám o nešťastné lásce, kterou chová k Cipriánovi. Bohužel se nestala jeho ženou, ale je spíše další obětí stejně jako všichni indiáni.

Další neobyčejné zvuky vydává také pes Kaisercha. Pyšní se opravdu pozoruhodným štěkotem, který připomíná vzdálené končiny. „Así, oyendo al Kaisercha, pensábamos en los pueblos lejanos, adonde cada año iba don Ciprián llevando vacas y carneros; y regresaba de dos, de tres meses, trayendo realitos y soles nuevos, brillantes, como la arena del río grande.“¹³⁸

Na závěr se zmíním o scéně, ve které Bankucha zkrotí rozzuřené prase, protože v tomto případě tanec není jen projevem pouhé spokojenosti, ale vyjadřuje radost z vítězství. „-¡Que viva Banku, capataz de ak’olas! -Que viva! Abrimos cancha y el mak’tillo se animó de verdad; bailó como un maestro danzante; los indios corrieron a nuestra tropita y todos juntos formamos una tropa grande de comuneros.“¹³⁹

V povídce Warma kuyay opět indiáni tráví večer tancem. „Se agarraron de las manos y empezaron a bailar en ronda, con la musiquita de Julio el charanguero. Se volteaban a ratos, para mirarme, y reían.“¹⁴⁰ Po chvíli se na moment zastaví, protože jedna z indiánek se rozhodne uprostřed kruhu zazpívat. Po krátkém vystoupení se znovu dovádí. „Los indios volvieron a zapatear en ronda. „El charanguero daba vueltas alrededor del círculo, dando ánimos, gritando como potro enamorado.“¹⁴¹ Všechno se zdá být růžové, dokud je pán statku nevyžene spát.

Také v příběhu *Diamantes y Pedernales* se tradiční indiánské oslavy a svátky neobejdou bez hudby a tance. Indiáni mají alespoň jednou za čas možnost vyjádřit upřímné emoce a bez ostychu se navrátit ke svým domorodým kořenům.

Las pocas fiestas estaban previstas; y la gente se preparaba para ellos todo el año. Duraban dos o tres días; días grandes, de bailes, cantos y convites abundantes, con los mejores potajes. Los hombres y las mujeres estrenaban ropa nueva en esos días; las mujeres se alhajaban y los niños

¹³⁸ ARGUEDAS,1974, s.62 (Takhle slyšet Kaiserchu, přemýšleli jsme o dalekých vesnicích, kam každý rok jezdil Ciprián a kam vodil krávy a berany, i vracel se po dvou, třech měsících a přivázel reály a nové soly, lesklé, jako písek z velké řeky.)

¹³⁹ ARGUEDAS,1974, s.88 (-Sláva Banku, předák z Ak’oly! Ať žije! Otevřeli jsme dvůr a chlapec se opravdu rozproudil; tančil jako mistrný tanečník; indiáni běželi k naší skupince a všichni dohromady jsme utvořili jeden velký houf vesničanů.)

¹⁴⁰ ARGUEDAS,1974, s.101(Chytli se za ruce a začali tančit v kruhu za hudebního doprovodu Julia, hráče na malou kytaru. Občas se otáčeli, aby se na mě podívali, a smáli se.)

¹⁴¹ ARGUEDAS,1974, s.102 (Indiáni se vrátí k dupáku v kruhu. Hráč na malou kytaru se otáčel kolem kruhu, jásal, křičel jako zamilovaný hřebec.)

Srov. ARGUEDAS,1974, s.78

contemplaban los bailes y danzas, jugaban en las huertas; algunos lloraban, perdidos en la oscuridad durante las danzas nocturnas.¹⁴²

Upřímné projevy radosti a štěstí je možné pozorovat bezesporu na svatbě. „Y vio cómo los indios bailaban en grandes círculos; y miró a los arpistas que tocaban en una esquina del pampón. ¡Era por ellos que había baile, que los hombres y las mujeres danzaban con tanta alegría!“¹⁴³ Naopak pohřeb se neobejde bez smutečního zpěvu. „Un grupo de mujeres se cubrieron un lado del rostro con sus rebozos y comenzaron a cantar. No pronunciaban palabras, sólo sílabas, con la voz más aguda y penetrante de la creación.“¹⁴⁴ Také při odchodu někoho významného z vesnice vycházejí z úst mnohých žen pomalé a vážné tóny. Seřazená jedna vedle druhé připomínají pěvecký sbor. „Las mujeres se cubrían medio rostro con las mantas, se reunían en grupo cerrado, y así cantaban el harawi de la despedida.“¹⁴⁵

Vřelý vztah indiána k hudbě i k tanci vnímáme především díky postavě Mariana. Talentovaný a citlivý harfista je jediný, kdo dokáže z hudebního nástroje vyloudit mnohé neznámé, výstřední, ale naprosto dech beroucí melodie. Když komponuje nové skladby, tak naslouchá zvukům přírody. Ta představuje nevyčerpatelnou studnici nových nápadů. Zejména ho inspiruje neustálé ptačí švitoření a štěbetání. „-Porque pasa el día con los pájaros cantores será que así dulce toca-decían los viejos y las mujeres.“¹⁴⁶

V muzice se ukrývají i jeho vzpomínky na vzdálený domov hluboko v horách. „No tocaba las danzas y cantos que acababa de oír, sino los de su pueblo. Se agachaba hasta apoyar la frente en el gran arco del instrumento; y la música de los pueblos fruteros del« interior »nacía en ese cuarto oscuro.“¹⁴⁷ Mariano si při hře na harfu představuje nádhernou přírodu, která jeho rodný kraj obklopuje. Jako by každý tón připomínal jeden konkrétní přírodní element a následně celá skladba jako by zhmotnila to jediné, nenahraditelné a okouzující místo.

¹⁴² ARGUEDAS,1994, s.12 (Těch málo oslav bylo v plánu a lidé se na to připravovali celý rok. Dva nebo tři dny trvaly velkolepé dny tance, zpěvu a bohatého hodování s nejlepšími míchanými nápoji. Muži a ženy si v těchto dnech poprvé oblékli nové šaty, ženy se krášlily a děti sledovaly taneční zábavu a tance, hrály si v zahradách, některé, ztracené ve tmě při nočních tancích, plakaly.)

¹⁴³ARGUEDAS,1994, s.9 (Viděl, jak indiáni tancují ve velkých kruzích a díval se na harfisty, kteří hráli v rohu rozlehlého venkovského pozemku. To kvůli nim byla taková zábava, že muži a ženy tančili radostí.)

¹⁴⁴ARGUEDAS,1994, s.57 (Skupina žen si zakryla část obličeje svými šátky a začala zpívat. Nevyslovovaly slova, pouze slabiky, a to tím nejostřejším a nejpronikavějším uměleckým hlasem.)

¹⁴⁵ ARGUEDAS,1994, s.14 (Ženy si dekou zakryly půlku obličeje, utvořily uzavřenou skupiny, a tak zpívaly harawi na rozloučenou.)

¹⁴⁶ ARGUEDAS,1994, s.14 (-Protože tráví celý den se zpěvnými ptáky, musí tak sladce hrát – říkali starci i ženy.)

¹⁴⁷ARGUEDAS,1994, s.9 (Nehrál tance a písně, které zrovna slyšel, ale tance a písně ze své vesnice. Skláněl se, dokud si neopřel čelo o klenbu hudebního nástroje, a tak se v tmavém pokoji zrodila původní venkovská muzika.)

Mariano tocaba recordando su valle, su pueblo nativo, adonde el sol se hundía, caldeando las piedras, mezclándose en el polvo, haciendo brillar las flores, las plumas de los pequeños patos del río, el vientre de los pejerreyes que cruzaban como agujas los remansos.¹⁴⁸

Ať už je melodie smutná nebo veselá, tak v každém případě je patrný stesk po domově, kterého se Mariano nedokáže zbavit. Ještě intenzivněji si tuto skutečnost uvědomí, když si poslechne hlas a slova, která vychází z úst indiánky Irmý. „Y le habló en el dulce y patético quechua de Apúrimac. Don Mariano la escuchó; el quechua que oía era semejante al que hablaban en los pequeños valles fruteros del« interior », en su peblo.“¹⁴⁹

Ovšem mladý indián se ve svých myšlenkách a představách neupíná pouze k rodnému místu, ale vybavuje si i další radostné nebo truchlivé okamžiky ze svého vlastního života, které se následně odráží v jeho umělecké tvorbě. Jednoduše jakákoliv muzika, stejně jako v předchozích příbězích, zrcadlí jeho pocit. I když to není příliš časté, tak nesmíme opomenout, že Mariano dokáže projevit emoci také tancem. Do dobré nálady ho dostane například slib, který dá mladé indiánce Irmě. „Ya en la monturera bailó a esa hora, para el« Jovín ». Se revolcó sobre la paja lustrosa. ¡-Mi patrona! ¡Será mi patrona! ¡Ajajay, killincho! ¡Ajajay, killincho!“¹⁵⁰

I tentokrát si v závěru kapitoly shrneme pár nejdůležitějších bodů provedené analýzy. Zaprvé se shodně ve všech čtyřech příbězích objevuje veselá hudba. V povídce *Agua* tóny trubky rozproudí život na tichém a prázdňém náměstí. V příběhu *Los Escoleros* se jednou za čas na statku rozezní i struny kytary, a tak se konečně projeví přirozenost indiánů. V povídce *Warma kuyay* vypukne komornější zábava u ohně za zvuků charanga. V novele *Diamantes y Pedernales* se koná velkolepá svatba a slaví se tradiční indiánské svátky. V těchto momentech se všichni indiáni baví, mají úsměv na tváři a cítí se šťastně. S hudbou je samozřejmě úzce propojený i zpěv a tanec. Ani jedné činnosti se indiáni rozhodně nebojí, naopak obě můžeme považovat za další spontánní projevy jejich upřímné radosti. Jako by teprve zpívající a tančící indián konečně ukázal svou pravou tvář. Spokojeně umí křepčit Pantaleoncha, Ernesto, Juancha y Mariano.

Bohužel v muzice se odráží i negativní nálada. Vážné a smutné melodie se obecně prolínají s veselou hudbou. V adekvátní čas se jednoduše hudebníci rozhodnou před publikem

¹⁴⁸ ARGUEDAS,1994, s.11 (Mariano hrál a vzpomínal na své údolí, na svou rodnou vesnici, ve které zapadající slunce ohřívalo kameny, namáčelo se do prachu, rozzářilo květiny, rozzářilo peří malých říčních kachen, rozzářilo bříska stříbřitých rybek, které jako střelky přeplouly přes tůň.)

¹⁴⁹ ARGUEDAS,1994, s.39 (Promluvila k němu sladkou a dojemnou kečuánštinou z oblasti Apúrimac. Mariano ji poslouchal, slyšel podobnou kečuánštinu, kterou se mluvilo v malých a zapadlých údolích s bohatou indiánskou tradicí, v jeho vesnici.)

¹⁵⁰ ARGUEDAS,1994, s.40,41 (I v tuto dobu hned ve stáji tancoval pro svou poštolku. Svalil se na lesklou slámu. -Moje paní. Bude to moje paní! Hurá ptáčku! Hurá ptáčku!)

změnit repertoár. Někdy je k rozhodnutí vede náhlá situace, jindy se pochmurné a truchlivé písně vážou buď k ceremoníalu loučení či k pohřbu (*Diamantes y Pedernales*). Nebo vychází z potřeby ztvárnit vlastní příběh například o nešťastné lásce (*Los Escoleros*). Přestože mnohé motivy se odlišují, tak existuje i jeden společný. Všichni hrají tesknou melodii, když přemítají o vzdáleném kraji a o přírodě, kterou postrádají. V povídce *Agua* se Pantaleoncha vrací k oblasti Wanakupampa, v povídce *Los Escoleros* Josefa pojednává o vysokohorské plošině, na které žije jen určitý druh lam a v příběhu *Diamantes y Pedernales* si Mariano přemýšlí o malých vesničkách hluboko v horách. Pouze v příběhu *Warma kuyay* chybí konkrétní situace přímo doprovázena smutnou hudbou.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem provedla rozbor povídek *Agua*, *Los Escoleros*, *Warma kuyay* a novely *Diamantes y Pedernales*. Zvolila jsem si tři stěžejní motivy, utrpení indiána, přírodu a hudbu a tanec, které se shodně ve všech příbězích opakují, a navíc mají ve všech případech i stejný význam a smysl v textu.

První motiv se váže zejména ke vztahu mezi indiánem a pánem. Pán je autorita a indián ho musí bezpodmínečně poslouchat. Přestože se všichni páni, jmenovitě Braulio, Ciprián, Froylán nebo Aparicio, chovají opravdu děsivě, nevybíravě a naprosto chladnokrevně, tak indián ve vesnici musí veškerou potupu snášet a vytrpět. Ponížený jedinec je vždycky zkrátka poražený. V první povídce je i ten nejstatečnější rebel Pantaleoncha bez milosti zastřelen. V druhém příběhu se Ciprián vysmívá chudým a má upřímnou radost z jejich neštěstí. Dokonce si vztek vybíjí na bezmocném a bezbranném sirotkovi. Froylán jednoho indiána psychicky zdeptá, když znásilní jeho milovanou. Indiána skutečnost natolik zdrtí, že nakonec zbaběle opouští statek a svou vyvolenou dál nechává v moci krutého vládce. Je odevzdaný a přesvědčený, že boj nemůže vyhrát. Povýšený je i mladý Aparicio, který si udělá osobního sluhu z chudého a zmateného, ale nadaného hudebníka. Ovšem v záchvatu vzteku zapomene i na ty drobné sympatie, které k mladíkovi chová, a za neuposlechnutí rozkazu ho nemilosrdně ztrestá smrtí, přestože Mariano ho na kolenu prosí o odpuštění. Zvrácená zůstává i skutečnost, že Mariano je pánovi do poslední chvíle vděčný, zavázaný a věrný. To možná proto, že Aparicio si pod svá křídla vezme největšího podivína ve vesnici, kterého nikdo nezná.

Druhým společným motivem je andská příroda. Výsostný, posvátný, magický a kouzelný prostor, kterému může plně porozumět pouze indián. Vnímá symboliku a sílu hor, řek, stromů, skal a vody. Voda je vzácnou tekutinou. Také chápe, že příroda je další živá bytost s lidskými vlastnostmi a schopnostmi, takže s ní dokáže komunikovat. Důvěřuje legendám a připouští si, že příroda za daných okolností ožívá nebo ji obývají nadpřirozené bytosti. Indián vnímá, že krajina zrcadlí atmosféru a naladění, které v daný moment na konkrétním místě panuje, stejně tak ví, že příroda mu pomáhá vyjádřit pocit radosti, zatrpklosti, vzteku nebo lítosti. Ovšem naprosto zásadním motivem je, že příroda nahrazuje domov, který mnozí týraní indiáni postrádají. Všichni hledají alespoň na moment klidné a mírumilovné místo, aby nabrali sílu poprat se s každodenní mizérií, která na ně čeká ve vesnici. Hledají únik nebo útěchu. Potřebují si ulevit od smutku a zároveň načerpat energii a pocit lásky, aby jejich život měl smysl.

Poslední motiv tance a hudby se na scéně objevuje pouze v případě výjimečných svátků či událostí. Největším štěstím je nepřítomnost pána na statku nebo ve vesnici, protože to vyvolá neřízené veselí. Právě hudbu, tanec a zpěv pokládáme za výraz upřímné radosti. Srdce indiána taje, a tak se konečně za zvuku hudebního nástroje nebo při zpěvu či tanci projevuje jeho pravá tvář. Nemusí se ovšem vždy jednat jen o veselé tóny, ale stejně významné jsou i ty smutné a teskné, které většinou vyvolají vzpomínku na vzdálený kraj. Klíčové jsou většinou konkrétní postavy jako Pantaleoncha, Josefa i Mariano, protože ti umí melodie s přehledem zahrát. Pouze v příběhu *Warma kuyay* je zvuk hudebního nástroje nahrazen překrásným zpěvem jedné indiánky.

Propojení všech tří zmíněných motivů je nejlépe patrné v novele *Diamantes y Pedernales*, ve které José María Arguedas ztvárňuje společností marginalizovanou postavu Mariana. Vnímáme trpícího indiána, který souzní s přírodou a miluje hudbu, tanec a zpěv. Má neuvěřitelný hudební talent, ale jeho inspirací pro tvorbu jsou zejména zvuky, tóny a melodie, které slyší v přírodě. Ta je jeho nejdůvěrnější přítelkyní. Tento trojúhelník je podstatou celého indiánského světa.

Na základě rozboru můžeme konstatovat, že všechny čtyři příběhy *Agua*, *Los Escoleros*, *Warma kuyay* a *Diamantes y Pedernales* spadají do indigenistické tvorby. José María Arguedas zdůrazňuje nerovnost postavení mezi indiánem a pánem a rozhodně neopomíjí četné popisy úžasné andské přírody. Třetí motiv hudby a tance je součástí specifické folklorní tematiky, kterou se vyznačují právě díla Josého Marí Arguedase. V textech se motiv objevuje ve vztahu k rituálům, svátkům a orální tradici. Součástí příběhů jsou například písně.

Stejně jako ostatní se pokouší o kritiku společnosti, ale zároveň je v jeho podání obraz reality důvěryhodnější. Představuje dosud nepoznaného indiána. Zásadní roli v tomto směru hraje Arguedasovo ojedinělé východisko tvorby. Své náměty čerpá z niterní zkušenosti prožitého dětství po boku indiánů. To u nich našel něhu, blízkost. Autobiografickou linku ztvárňuje pomocí postavy malého Ernesta či Juancha v dílech *Agua*, *Los Escoleros* a *Warma kuyay*. Ernesto neboli Juancha je dítě, které po celou dobu miluje a zbožňuje celý indiánský svět. Po celou dobu se chce stát indiánem, ale pro svůj původ nikdy neuspěje. Tím José María Arguedas naráží na zásadní míšeneckou otázku, která ho doprovázela až do jeho smrti. Podstatu viděl v kulturní nikoliv biologické příslušnosti, a proto svou míšeneckou identitu, na kterou byl hrdý, vyjadřoval například schopností ovládat španělský, ale i kečujský jazyk, což převedl i do své literární tvorby.

Resumé:

Tato diplomová práce je rozdělena na dvě stěžejní části. V té první, teoretické, jsem se zabývala obecnou charakteristikou kulturně-sociálně-politického směru nazývaného indigenismus. Tento směr na počátku 20. století nahradil doposud převládající indianismus, a proto bylo nutné ve zkratce nastínit i základní rozdíly mezi jednotlivými proudy, zejména v literárním kontextu. Představila jsem podstatná pomezí, první i pozdější indigenistická díla společně s autory, kteří se takto podíleli na vzniku a vývoji indigenistické peruánské literatury. Za zmínku stojí jména jako Clorinda Matto Turner, Enrique Lopéz Albújar nebo Ciro Alegría. K této skupině spisovatelů se řadí i José María Arguedas. Ten se nejen pro svá specifická východiska tvorby, která jsou v této práci velmi podstatná, a také i pro svůj pohnutý životní příběh považuje za jednoho z těch nejvýznamnějších indigenistů 20. století. Velmi intenzivně se celý život zabýval míšeneckou otázkou a indiánskou kulturou, takže v mnohých ohledech nejlépe vystihuje podstatu indiánského světa.

V druhé, praktické, části jsem se zabývala rozbořem děl z jeho ranné indigenistické tvorby, která se nijak výrazně neodlišuje od jeho pozdější tvůrčí etapy, kterou lze nazvat neoindigenistickou. Konkrétně se tedy věnuji povídkám *Voda* (Agua, 1935), *Školáci* (Los Escoleros, 1935), *Dětská láska* (Warma kuyay, 1935) a novele *Diamanty a Pazourky* (Diamantes y Pedernales, 1954). Stručně představuji dějovou linku každého příběhu a poté už plynule přecházím k analýze tří vybraných motivů. Ve všech příbězích se shodně objevuje motiv utrpení indiána, přírody a hudby nebo tance. Navíc mají všechny tři motivy v textu stejný význam i smysl. Indián je podřadným jedincem ve společnosti a nemůže se z nepříjemné pozice vymanit. Příroda je útěchou a představuje bezpečné i klidné místo, ve kterém indián může načerpat energii, aby překonal každodenní smutek a strasti. Krajina je zdrojem lásky a radosti stejně jako hudba a tanec. Za zvuku hudebního nástroje nebo při zpěvu či tanci indián konečně odkrývá svou pravou tvář a projevuje upřímné, jindy potlačované, emoce.

Opravdu ve všech příbězích vnímáme hluboké propojení indiána s přírodou a hudbou, což považuji za další podstatný výsledek provedené analýzy.

Resumen

Esta tesis se divide en dos partes principales. En la primera, teórica, me dedico a las características generales del movimiento cultural, social y político que se llama indigenismo. Este movimiento a principios del siglo XX sustituyó al hasta ahora predominante indianismo, por lo que era necesario poner brevemente las diferencias básicas entre los distintos movimientos, especialmente en un contexto literario. Presenté las intermedias, tempranas y posteriores obras principales del indigenismo, junto con los autores que contribuyeron así al surgimiento y desarrollo de la literatura indigenista peruana. Cabe mencionar nombres como Clorinda Matto Turner, Enrique López Albújar y Ciro Alegría. También José María Arguedas pertenece a este grupo de escritores. Se le considera uno de los indigenistas más importantes del siglo XX, no sólo por sus puntos de partida específicos de su obra, muy relevantes en este trabajo, sino también por la turbulenta historia de su vida. A José María Arguedas le interesó toda la vida la cuestión del mestizaje y la cultura indígena, por lo que en muchos aspectos es quien mejor capta la esencia del mundo indio.

En la segunda parte, práctica, analizo obras de su creación indigenista temprana, que no se diferencian marcadamente de su fase creativa posterior, que se puede denominar neoindigenista. Específicamente me centro en los cuentos *Agua* (1935), *Los Escoleros* (1935), *Warma kuyay* (1935) y en la novela *Diamantes y Pedernales* (1954). Brevemente presento la trama de cada relato y, a continuación, paso al análisis de los tres motivos seleccionados. En todas las historias aparece en forma idéntica el motivo del sufrimiento del indio, la naturaleza y la música o la danza. Además, los tres motivos tienen el mismo significado y sentido en el texto. El indio tiene una posición marginal en la sociedad y no puede liberarse. La naturaleza es un consuelo y representa un lugar seguro y tranquilo donde el indio puede recibir la energía para superar sus penas y la tristeza cotidiana. El paisaje es fuente de amor y alegría tanto como la música y la danza. Con el sonido de un instrumento musical o mientras canta o baila, el indio revela por fin su verdadero carácter y expresa sus sinceras emociones, a veces reprimidas.

Realmente en todos los relatos percibimos una profunda conexión del indio con la naturaleza y la música, lo que considero otro resultado importante del análisis.

Bibliografía

- ARAUJO LEÓN, Oscar. *José María Arguedas / Lecturas Didácticas*. Lima. Fondo Editorial Cultura Peruana E.I.R.L., 2011.
- ARGUEDAS, José M. *Agua*. Lima. Universidad Nacional Mayor de San Marcos, 1974.
- ARGUEDAS, José M. *Diamantes y Pedernales*. México. Alianza, 1994.
- ARGUEDAS, José M. *Breve antología didáctica: Agua, Los escolares, Warma kuyay, Oda al jet, ¿Qué es el folklore? No soy un aculturado / José María Arguedas* Lima: Horizonte. 2013.
- ARGUEDAS, José M. *Indios, mestizos, señores*. Lima. Horizonte. 1989.
- ARGUEDAS, José M. *DIAMANTES Y PEDERNALES*. Perú. Horizonte. 2011.
- CORNEJO POLAR, Antonio. *LOS UNIVERSOS NARRATIVOS DE JOSÉ MARÍA ARGUEDAS*. Buenos Aires. Editorial Losada S.A. 1973.
- ESCAJADILLO, Tomas G. *LA NARRATIVA INDIGENISTA PERUANA*. Lima. Mantaro. 1994.
- ESCAJADILLO, Tomas G. *NARRADORES PERUANOS DEL SIGLO XX*. Havana: “Cuadernos“ de Casa de las Américas. 1985
- FLORES FERNÁNDEZ, Jhonny E. *Trabajo DE INVESTIGACIÓN PURA “ JOSÉ MARÍA ARGUEDAS Y SU ENTUSIASMO POR UNA LITERATURA INDIGENA.*“ Lima. Independencia. 2011.
- FORGUES, Roland. *JOSE MARIA ARGUEDAS DEL PENSAMIENTO DIALECTICO AL PENSAMIENTO TRAGICO HISTORIA DE UNA UTOPIA*. Lima. Horizonte. 1989.
- HUAMÁN, Carlos. *PACHACHAKA PUENTE SOBRE EL MUNDO NARRATIVA MEMORIA Y SÍMBOLO EN LA OBRA DE JOSÉ MARÍA ARGUEDAS*. México. Universidad Nacional Autónoma de México. 2004.
- CHALUPA, Jiří. *Španělsko český-česko španělský slovník*. Praha. FIN PUBLISHING s.r.o., 2008.
- ARREDONDO DE ARGUEDAS, Sybila, CORNEJO POLAR, Antonio, CARILLO ESPEJO, Francisco, LARRAÍN, Humberto D. *JOSÉ MARÍA ARGUEDAS OBRAS COMPLETAS*. Lima. Horizonte, 1983.
- ARREDONDO DE ARGUEDAS, Sybila, CORNEJO POLAR, Antonio, CARILLO ESPEJO, Francisco, LARRAÍN, Humberto D. *JOSÉ MARÍA ARGUEDAS OBRAS COMPLETAS TOMO II*. Lima. Horizonte, 1983.
- LEÓN, Julio A. *El mundo al revés*. Lima: Hipocampo editores. 2015.
- NUÑEZ MURILLO, Gabriela. *José María Arguedas a través de sus cartas*. Lima. Latinoamericana Editores. 2018.

PEDRAGLIO, Santiago. *José María Arguedas* In. CATERIANO BELLIDO, Pedro. 25 *peruanos del siglo XX*. Lima: Editorial UPC. 2021.

PINILLA, Carmen M. *José María Arguedas ¡KACHKANIRAQMI! ¡SIGO SIENDO!* Lima: Fondo Editorial del Congreso del Perú. 2004.

ROMUALDO, Alejandro, ESCOBAR, Alberto, GUTIÉRREZ, Gustavo, MELIS, Antonio. *Arguedas: Cultura e Identidad Nacional*. Lima. EDAPROSPO. 1990.

Online zdroje:

ARGUEDAS, José M. *No soy un aculturado*. Entrega del premio “Inca Garcilaso de la Vega”: Lima. 1968 [online] [cit 2023-26-11] Dostupné: <https://www.pucp.edu.pe/resultados-busquedas/?q=no+soy+un+aculturado>

ESCAJADILLO, Tomas G. *EL INDIGENISMO NARRATIVO PERUANO*. España: Philologia Hispalensis 1989 [online] [cit 2023-24-04] Dostupné: <http://dx.doi.org/10.12795/PH.1989.v04.i01.10>

GOLD, Peter J. *"INDIANISMO" AND "INDIGENISMO"*. Severní Karolána: University of North Carolina at Chapel Hill for its Department of Romance Studies 1973 [online] [cit 2023-24-04] Dostupné: <https://www.jstor.org/stable/43801100>

KALKUSOVÁ, Tereza. „*Most nad světem*“ *Lyrismus jako způsob transkulturacy u J.M.Arguedase*. Praha: Univerzita Karlova 2018 [online] [cit 2023-11-04] Dostupné: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/100609>

RIVERA, Fernando. *El indio no es un indio: el indigenismo y la narrativa de Arguedas, revisitados*. Peru: Centro de Estudios Literarios "Antonio Cornejo Polar"- CELACP 2010 [online] [cit 2023-24-04] Dostupné: <https://www.jstor.org/stable/41407195>

ROLDÁN, Luis F. *la categoría social de indio: etnocentrismo y conciencia étnica*. Mexico: Pan American Institute of Geography and History 1988 [online] [cit 2023-24-04] Dostupné: <https://www.jstor.org/stable/40977334>

Real Academia Española: Diccionario de la lengua española. [online] [cit 2023-10-12] Dostupné: <https://dle.rae.es/trompo>